תלמוד בבלי · ראשונים · רי״ף · מפרשים · נימוקי יוסף

נימוקי יוסף על מנחות

רבנו יוסף חביבא

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

נימוקי יוסף על מנחות

רבנו יוסף חביבא

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/נימוקי-יוסף-על-מנחות/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161024 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף א. 4
דף א: 5
דף ב. 7
דף ב: 8
דף ג. 10
דף ג: 11
דף ד. 12
דף ד: 13
דף ה. 15
דף ה: 17
דף ו. 18
דף ו: 20
דף ז. 22
דף ז: 23
דף ח. 25
דף ח: 26
דף ט. 27
דף ט: 28
דף י. 29
דף יא. 30
דף יא: 30
דף יב. 33
דף יב: 34
דף יג. 37
דף יד. 39
דף יד: 39

דף א.

בני אהרן. פי' מדכתיב בני ולא כתיב בית אהרן דמשמע בין זכרים בין נקבות אי נמי אי לא כתיב לא בית ולא בני היו נכללות בכלל כהנים ויאסרו גם המה להטמא למתים כדאשכחן במתנות כהונה דכתיב וזה משפט הכהנים מאת העם ואמרינן כהן ואפי' כהנת כדאמרינן (חולין דף קלב א) רב כהנא אכיל בשביל אשתו ורב פפא אכיל בשביל אשתו וחזינא נמי דבנות אכלי בתרומה ובחזה ובשוק ושמא תאמר כל מי שראוי לאכול קדשים יהיה מוזהר על הטומאה קמ"ל בני זכרים ולא נקבות:

יכול חללים. יכול אפילו חללים יהיו מוזהרין על הטומאה דהא בני אהרן הם כדקי"ל (סוטה דף כג ב) שהבא על הגרושה זרעו מתחלל אבל הוא אינו מחולל דכתיב ולא יחלל זרעו בעמיו זרעו ולא עצמו ת"ל הכהנים יצאו חללים שאע"פ שאביהן כהן הם עצמם אינם כהנים אבל כהנים בעלי מומין הם מוזהרין על הטומאה שהרי כהנים הם לענין אכילת קדשים כגון חטאות ואשמות דכתיב כל זכר בכהנים יאכלנה כלומר אפילו בעל מום זכר פרט לנקבות:

גבה עינים. כלומר שלא היה הולך בכובד ראש:

ונתן עיניו בגרושה. שישרה בעיניו ולקחה לו לאשה והיה כל זרעו מחולל לפיכך מותר אני להטמא למתים ודוקא נולד מן הגרושה ודאי הוא דהוה מותר להטמא למתים אבל נולד מחלוצה שאינה אסורה אלא מדרבנן דנפקא לן (יבמות כד א) מריבוי ואשה גרושה מאישה דהוה ליה למיכתב וגרושה מאישה וכתב ואשה גרושה מאישה לומר דוקא גרושה אבל חלוצה לא. אסור להטמא למתים:

תניא אמור ואמרת להזהיר וכו'. פירוש מריבוי דכתיב אמור וחזר וכתב ואמרת דהוי סגי בחד לריבוי אתא שמוזהר האב שלא יניחנו לבנו להטמא למתים אע"ג דבשאר איסורין אין האב מוזהר על הבן כדתנן (שבת קכא א) נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה ואל תכבה וקטן שבא לכבות אומרים לו אל תכבה ומוקמינן ליה בקטן העושה על דעת אביו הא לאו הכי לא אסרינן ליה אבל בטומאה מוזהר מריבוי דקרא:

מנין לרבות את הדם של מת. כגון רביעית דם שמטמא באהל מדכתיב במת בנפש האדם אשר ימות ת"ל לנפש וכו':

הפורשות. הנפרשות מן המתים כגון עצם כשעורה:

ת"ל לנפש. ואע"פ שאינו מטמא באוהל מטמא במגע:

בעמיו. כלומר בזמן שיש לו קוברים:

למת מצוה. שאין לו קוברים:

ואחרים עונים. שיש לו משמשין דכיון שיש שם ישראל שיכולין לקברו אסור לכהן להטמא עמהם:
כי אם לשארו כו' הקרובה ולא הארוסה דבאירוסין לחודייהו לא מקריא שארו אלא קירוב בשר כגון שנכנסה לחופה:
לא אונן עליה. מותר לאכול בקדשים כיון שאינו חייב להתאבל עליה:
ולא מיטמא לה. מהאי טעמא דלא נקראת שאר:
לא אוננת עליו. אם מת הארוס:
ולא מיטמאת לו. ליכא לפרושי בכהנת ומשום איסור טומאה דהא אמרינן לעיל בני אהרן ולא בנות אהרן אלא ה"ק אין עליה חובה להטמא עליו שאע"פ שאם היתה נשואה וכדי שתאכל חוליה בטהרה אינה רוצה ליגע בו ולא ליכנס באוהל שלו היו מכריחין אותה להטמא לו שהרי הכהן המוזהר על שאר טומאות אם אינו רוצה ליגע באשתו שמתה מטמאין אותו בעל כרחו כדאמרינן לקמן לה יטמא מצוה ואם לא רצה ליטמא מטמאין אותו בע"כ וכל שכן דמטמאין אותה בעל כרחה מכל מקום מת בעודה ארוסה אין מטמאין אותה בעל כרחה:
אינו יורשה. דכתיב ונתתם את נחלתו לשארו הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה ודרשינן שארו כשימות ירשנה בעלה וארוסה לא הויא שארו כדפרישית:
מת הוא גובה כתובתה. ממנו בין כתב לה בין לא כתב לה:

דף א:

יכול אף לאשתו כן. אע"פ שהיא חללה מטמא לה בעל כרחו:
תלמוד לומר לא יטמא בעל בעמיו הא כיצד. כלומר והא כתיב כי אם לשארו שמטמא לה הבעל:
לאביו ולאמו. ואפי' אמו שנתחללה אחר שנולד הוא מטמא לה חייב להטמא לה:
יכול אפילו נפלים. כדכתיב במת בנפש ודרשינן (חולין עב א) איזהו מת שהוא בנפשו של אדם הוי אומר זה עובר שבמעי אשה:
בין כשרין בין פסולין. שנולדו לו מן הממזרת או מן החללה שאע"פ שהאב כשר הבנים ממזרים דכתיב לא יבא לו הלך אחר פסולו דאע"ג דכתיב בישראל למשפחותם לבית אבותם שהבנים הולכין אחר האב ולא אחר האם לכך אתא לו לומר שיש לנו לילך אחר פסולא דאם:
ובנו. מן החללה מפורש ולא יחלל זרעו בעמיו אפ"ה יכול ליטמא לו דהא אב ובנו הוא:

חוץ ממי שיש לו מן השפחה ומן הנכרית. דלא מיקרי בנו כלל שפחה דכתיב האשה וילדיה שהולד הולך אחריה ונכרית דכתיב כי יסיר את בנך ודרשינן אין בנך הבא מן הנכרית קרוי בנך אלא בנה:

וכן אחיו ואחותו. הנולדים לאביו מן הפסולות הנזכרות מיטמא להם דהא אחיו הוא לכל דבר ליבם את אשתו:

יכול אחיו ואחותו אפילו מאמו. אע"פ שאינם מאביו ת"ל ולבנו ולבתו מה בנו ובתו בני ירושה נינהו יצאו אחיו [ואחותו] מאמו וכו' דכתיב הקרוב אליו ממשפחתו (ב"ב קט ב) משפחת אב קרויה משפחה משפחת אם אינה קרויה משפחה דכתיב למשפחותם לבית אבותם:

הבתולה פרט לאנוסה ומפותה. שהרי אינה בתולה:

גרסי' בפ' הבא על יבמתו וכו' רבי מאיר וכו'. לקמן מפרש טעמייהו דדרשינן הקרובה לריבוי ולא למיעוט ור' יוסי ורבי שמעון סבירא להו דדרשינן קרובה למעוטי ארוסה אבל רבוי הבתולה הקרובה אליו לאיתויי שכיון שנתגרשה וחזרה ונתקרבה מיטמא לה וצריך עיון הא דאייתי לעיל הרי"ף ז"ל הקרובה ולא הארוסה אליו ולא הגרושה מאן קא תני לה דהא לא ר' מאיר ולא רבי יוסי דאי ר"מ הא מתיר לטמא לארוסה אע"פ שלא נתגרשה ואי רבי יוסי הא מתיר ליטמא בארוסה שנתגרשה:

לה יטמא מצוה. כדמפרש ואזיל שאע"פ שלא רצה ליטמא לה מטמאין אותו בע"כ כדאמרי' בעלמא (כתובות פו א חולין קלב ב) בד"א במצות לא תעשה אבל במצות עשה כגון סוכה או לולב או ציצית מכין אותו עד שתצא נפשו:

על הודאי וכו'. וצריך עיון למאי איצטריך דאי למעוטי ספק בן קיימא דלא מטמא פשיטא דהא אמרינן לעיל [דאין] מטמא לנפלים וספק איסורא לחומרא ואי למעוטי בני תערובות כגון כהנת וישראלית שילדו במחבא וקמ"ל שלא יטמא לאחד מהם ה"נ פשיטא דספק איסורא לחומרא:

אבר מן החי מאביו. כגון שנצטרע ונפל לו אבר אחד או שעלתה הצרעת באצבעו וקטעוהו כדי שלא תתפשט בכל הגוף כדאמרי' (ע"ז דף י ב) מי שעלתה לו נימא באצבעו יקטענה ויחיה או יניחנה וימות:

על עצם כשעורה מאביו. וצריך עיון דהא חזינן במס' נזיר [דף מג ב] דדריש לאביו כשהוא שלם מטמא לו ואינו מטמא לחסר ומביא מעשה עילויה ובכל דוכתא אמרי' מעשה רב:

לא בזמן שפירשו מדרכי צבור. כגון המינים והמומרים והמסורות:

תוך ד' אמות שלו. מת תופס ד' אמות לטומאה והוא דליכא גדר גבוה י' טפחים או חריץ עמוק י' טפחים בינו ובין המת שאם היה לו כן כיון דאיכא היכרא לא גזרו בהו רבנן ודוקא מת שלא נקבר הא אם נקבר לא תפיס ד' אמות דהא בציון משהו לחודיה סגי כדאמרי' (מ"ק ה ב) אין מעמידין ציון במקום טומאה ואין מצריכין ציון של ארבע אלא בכל שהוא סגי:

דף ב.

והיכא דמיחת מת תותי וכו' ואפילו תותי אילן וכו'. כלומר שלא תאמר דוקא הנעשה לאהל כגון בית הוא דאסור אבל באהל אילן או אבנים היוצאות מן הגדר שלא נעשו לאהלין לא יהו מביאין את הטומאה קמ"ל דמביאין:

כדתנן הזיזין. היתדות התקועות בכותל וכל הני דקא חשיב הם אהלים שאין עשוין לאהל אלא משום דבר אחר:

והסככות. הם הוצין של ערבה או של קנים של אגם או כאבנים רחבות או ארוכות שמסככין הכתלים מפני הגשמים ואם הם כל כך חזקים שיכולין לקבל מעזיבה רבה כלומר עפר רב יביאו את הטומאה לראש השני ואם לאו לא יביאו:

וחכ"א וכו'. רבנן סבירא להו שאפי' לא יהו כל כך חזקים אלא שיקבלו מעזיבה בינונית שאינה כל כך רבה ויש גורסין מעזיבה רכה בכ"ף כלומר שאע"פ שהם חזקים אם לא יהיו מדובקין זה בזה שיהיו יכולין לקבל מעזיבה של טיט רכה לא יביאו את הטומאה אע"פ שהיו מקבלין את המעזיבה בינונית:

והיכא דמיחת מת בביתא וכו'. ואותו בית פתוח לו חלון לבית אחרת וכן הרבה בתים פתוחות זו בזו אם יש באותו חלון וכן בכל חלון וחלון פותח טפח על טפח כל אותן הבתים נאטרו לכהנים ליכנס לתוכן וכן חלון שיש בין העלייה והבית בקרקע העלייה והמת בתחתית הבית אסור לכהן לעלות לעלייה:

שאינו מקבל טומאה איפסיק' ליה טומאה. ויש מן המפרשים ז"ל שכתבו וצריך עיון היאך לא פי' הרב את דבריו דהא במסכת ב"ב פרק לא יחפור (דף יט א) משמע שאם היה אותו דבר שסוכר בו את החלון דבר הראוי למלאכה אחרת אינו חוצץ בפני הטומאה דדילמא שקיל לה משם וצ"ל שבטלו שם בפירוש וכיון דאמר בפירוש תו ליכא למיחש מידי עכ"ל:

והיכא דאיכא דרתא דמוקפת וכו' והמת בבית שבפנים וכו' איתסר ליה וכו'. אע"פ שסגר הדלת לפי שדרך הטומאה לצאת מן הבית אע"פ שהיא סגורה כדתנן (אהלות פ"ז

מ"ג) מת בבית ולו פתחים הרבה כולן טמאין לפי שאין דרך שיהיה בבית קבר ובודאי צריך שיוציאוהו מן הבית לפיכך לא מהני בהו סגירה אבל אם היה לו ב' פתחים או פתח אחד למזרח וחלון למערב אם נסגר אותו חלון או ננעל אין דרך טומאה לצאת מאותו חלון הננעל כיון שיש לו פתח בצד אחר שיכול להוציא כדתנן (שם) נפתח אחד מהם הוא טמא וכולן טהורים כלומר שהיו סגורים:

אי הוה מיתא תותי הנהו זיזין וכו'. כלומר אבל אם היה המת תחת היתדות היוצאות לחוץ או תחת האכסדרה אם אותו הפתח של בית הפתוח לאכסדרה הוא סגור או נעול מותר לכהן לעמוד בבית דכיון שהוא סגור אמרי' אין דרך הטומאה ליכנס שאם היה פתוח ליכא למאן דאמר שלא יהיה דרך הטומאה ליכנס שהרי אפי' חלון של פותח טפח מביא את הטומאה כ"ש פתח גדול:

כדתנן זיז שהוא סובב. נסרים שהבית מכוסה מהן יוצאין טפח חוץ לכתלים:

ואוכל בפתח. כלומר אפי' יהיה כל הבית מכוסה מאותן הנסרים כיון שראש אותן הנסרים משיגין על הפתח שלש אצבעות (אותן שלש אצבעות) שהטומאה תחתיהן שהרי יוצאה להם בדרך הפתח והטומאה סובבת כל הבית ואפי' אחורי הבית טמא ומהמשניות של אהלות משמע שאם היו בה גגים זה למעלה מזה שאם לא היו הגגים שוין נדבקין זה בזה אמרינן חבוט רמי ומביאים את הטומאה מזה לזה:

דף ב:

טומאה תחתיו. כלומר אם הטומאה תחת אותו הזיז או תחת האכסדרה:

ר' אליעזר מטמא את הבית. אע"פ שהדלת סגור ונעול דסבירא ליה דרך הטומאה ליכנס כמו לצאת אע"פ שהוא סגור או נעול:

ור' יהושע מטהר. דסבירא ליה אין דרך טומאה ליכנס כיון שהוא סגור אע"ג דאמרינן שדרכה לצאת כדפרי' לעיל שאין דרך שיהיה הבית כקבר אלא דעתו להוציאו משם ולהוליכו לביה"ק:

קרעו כדג. פי' דכמת לגמרי חשבינן ליה:

ומגבו. מצד צלעיו ולא מצד כרסו ואע"ג דטריפה הוא כדתנן (חולין דף נ ב) או שנקרע כרס החיצונה ואע"ג דסופו למות:

דשחט בו שנים או רוב שנים. שלא יחיה לעולם כחי חשבינן ליה שאם רמז ואמר כתבו גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו כי היכי דלא תפול קמי יבם:

או בקבר. כגון גולל ודופק או הציון שעליו:

מאה אמה. לפי שהמחרישה מוליך העצמות דרך חרישתה מאה אמה אבל יותר מכן לא שכל כך נידוק זה השיעור לחתיכות קטנות שאין המחרישה יכולה להחזיק בם אלא נשמטין הם אילך ואילך. ושיעור מאה אמה על מאה הם ארבע סאין דהא חצר המשכן היתה סאתים על סאתים וארכה מאה ורחבה חמשים:

הולכים ליריד. יריד הוא יום כנופיא לסוחרים קרובים ורחוקים פירייי"א בלעז ואף על פי שדרך הסוחרים שעובדים לעבודת כוכבים דאזלי ומודו לעבודת כוכבים שלהם ביום שמוכרים ביוקר או כשקונים בזול וקא עבר משום ושם אלהים אחרים לא תזכירו אפ"ה שרינן לקנות מהם בין עבדים בין שדות וכרמים כדי למעט אותם מא"י אי נמי בחו"ל כדי למעט אותן (ב"מ נא א) דאמרי אינשי זבנית קנית זבין אוביד כלומר מי שקונה דבר אע"פ שמוציא עליו כסף רב הוא מרויח אבל מי שמוכר חפציו אע"פ שמכר בדמים יקרים נחשב לו להפסד לפי שהכסף הולך וכלה והקרקע או הבהמה עושים פירות:

וכותב ומעלה וכו'. כלומר הולך הקונה לבתי דינין של נכרים שיכתבו ויחתמו לו שטרי המכר כדי שלא יוכלו לערער עליו אע"פ שהוא כבוד להם כשישראל בא לדון לפניהם ואזלי ומודו:

לדון ולערער וכו'. אע"פ שארץ העמים מטמא:

בביה"ק ס"ד. וכי (משום למעט מהם) שרינן איסורא דאורייתא:

אלא בית הפרס. שנחרש בו קבר שאין טומאתו אלא מדרבנן שכיון שאחר שנחרש בו את הקבר הלכו רבים עליו ודרכוהו אי אפשר שלא יהיו כל אותן חתיכות של עצמות דקות שאין בהן אפי' עצם כשעורה נדבקים במנעלים וסנדלים מהאנשים הראשונים שהלכו בו ולא נשאר מהם כלום:

הדרן עלך הלכות טומאהכחוטף. פירוש שאין לו שכר גדול כל כך כמי שטרח בכתיבתו ויש מקום למדת הדין לחלוק ולומר דאלמלא שבאה עליו בלא טורח לא היה עושה אותה:

כתבו. הוא בעצמו או שכר סופר לכתבו וטורח בתקון הקלפין ולסבול עול הסופר עד שנכתב:

כאילו קבלו. שיש למדת רחמים לומר כמו שטרח טורח זה כן היה טורח ללכת במדבר כדי לקבל תורה מהר סיני:

אפילו אות אחת. שהיה טעות בו ותקנו:

דף ג.

כאילו כתבו. שיש למדת רחמים ללמוד זכות ולומר כמו שתיקן זה כך אם היה מוצא בו טעיות רבות היה מתקן אותם:

גרסינן פ' האשה שנתארמלה איתמר ספר תורה שאינו מוגה אמר רבי אמי עד שלשים יום מותר לשהותו מכאן ואילך אסור לשהותו משום שנאמר אל תשכן באהלך עולה:

לא ארכו וכו'. פירוש משום מצות עשה זה אלי ואנוהו שאם יהיה ארוך יותר מדאי או עבה יותר מדאי לא יהיה נאה כל כך:

בגויל. שהוא עב שאינו נקלף כלל דזהו לשון גויל דאמרינן בריש בתרא גויל אבני דלא משפיין אי אפשר שלא יהיה בהיקפו ו' טפחים:

בקלף. העור שנקלף ממנו קליפה עליונה שאין בו עובי כל כך איני יודע לשער:

פחות או יותר וכו'. כלומר יריעות קצרות כדי שלא יהיו התפירות קרובות יותר מדאי ולא רחוקות יותר מדאי מפני (מגילה דף לב א) שמצוה להעמידו על התפר כשגוללו ויהיה לו לטורח לגלול עד שיעמידנו על התפר ויקרע העור עצמו כשמהדקו בשעת הגלילה:

ואל ירבה בדפין. לעשות שמונה בעור קלף אחד מפני שהדפין קצרין ונראות כאגרות ששולח אדם לחבירו:

ואל ימעט בדפין לעשות שתים ביריעה אחת גדולה מפני שעיניו משוטטות כשהדפין כ"כ רחבות וטועה בראשי השיטות:

אלא כגון וכו'. אלא שיעור רחבה למצוה כגון שיוכל לכתוב בשיטה אחת למשפחותיכם שלש פעמים וזהו שיעור שלשים אותיות בין גדולות וקטנות כגון יודי"ן ווי"ן בשטה אחת:

נזדמנה לו וכו'. שיש בה ט' דפין למדת הדפין האחרים ועל כרחו צריך לקצרם מפני שאמרנו לא יותר משמונה לא יחלוק אותה לשלש יריעות שיש בכל יריעה ג' דפין כדי שלא יהיו תפירות היריעות כל כך קרובות זו לזו שאע"פ שהתרנו לעשותו יריעה של שלשה דפין הני מילי יריעה קטנה עם גדולה סמוכה לה שאין התפירות סמוכות זו לזו כל כך אלא שתים לבדן אבל ג' יריעות קצרות שיהיו תפירות סמוכות אינן נאות כיון שיכול לחתוך אותה יריעה לשתי יריעות אחת מד' דפין ואחת מה':

במה דברים אמורים. דלא ירבה ולא ימעט בדפין:

בתחלת הספר. או באמצעיתו אבל בסוף הספר [אפילו] אין לו לכתוב אלא פסוק אחד בכל היריעה יכתבנו:

פסוק אחד ס"ד. שיכתבנו בשיטה אחת של יריעה גדולה והא קיימא לן דצריך לגמור בסוף הדף:
אלא אימא אפילו וכו'. כלומר אם ירצה יעשה דף קצר מתיבה אחת בשיטה אחת כדי שיגמור הפסוק בסוף הדף:

דף ג:

מלמטה טפח וכו'. שא"צ בגליון של מעלה כמו בשל מטה לפי שאין היד ממשמש כל כך:
ובחומשין. שאין עשוין כתיקון ספר תורה שיהיו מעובדין לשמן:
ולא ימעט את הכתב. כלומר אע"פ שאמרנו דבעינן בין שיטה לשיטה כמלא שיטה אעפ"כ אין למעט הכתב שיכתוב אותיות קטנות בשיטה [העליונה או התחתונה או] האמצעית דכיון שיהיה מקצת השיטין בכתיבה גסה ומקצתה בכתיבה דקה אין זה הדר:
ולא מפני ריוח שבין פרשה לפרשה. כגון אם נזדמנה לו שיטה אחת שיש לו לסיים בה פרשה ראשונה ולהתחיל בה פרשה אחרת ויש ריוח מועט בינתים אם לא יכתוב כתיבה דקה אפי' הכי לא יעשה כן אלא יזרז עצמו שלא יצטרך לבא לידי כך:
בת שתי אותיות וכו'. כלומר אע"פ שהתרנו לו לכתוב ב' אותיות חוץ לדף מתיבה בת ה' אותיות אבל תיבה שלימה לא התרנו:
הטועה בשם. שלא כתב שם בן ד' שהיה לו לכתוב:
גורד. בתער שיהיה יפה מקום הגרד אבל לא ימחקנו בעוד שהכתב לח שלא יהיה נאה:
ותולה בין השיטין. אותה תיבה שגרד דסבירא ליה להאי תנא מוטב שיכתוב השם על הגרד ולא ביני שיטי:
וגונזה. מפני שמות אחרים שיש בה:
לא ישיבנו. שלא יפסיק בכתיבתו:
היה כותב שנים וכו'. כגון שהניח ביריעה שמות רבות שלא רצה לכותבן מפני שלא היה טהור והניח להם מקום ובא לכותבן עתה בבת אחת:
ומפסיק ביניהם. בין שם לשם:
ומשיב. שלום לכל אדם:
לא יתחיל וכו'. שדרך הקולמוס לשפוך הדיו בבת אחת אם יש בו דיו יותר מדאי ושמא יפול על השם ויצטרך למחקו א"נ שנדבק בראש הקולמוס שער ומפסיד הכתב:
אלא מתחיל מתיבה שלפני השם. שיחזיר הקולמוס על התיבה שלפני השם ושוב אינו חושש שהרי נבדק הקולמוס אם כותב כהוגן:

דף ד.

סתומה. פירוש שהניח ריוח באמצע ויש כתב בשני צדדין אי נמי הניח חלק בראש השיטה וכותב בסופה:
פתוחה. שכותב בראש השיטה ומניח חלק בסופה:
או שכתבה כשירה. כגון אריח על גבי לבינה ולבינה על גבי אריח:
או שכתב את השירה. כשאר פרשיות בשיטות שלימות:
שלא בדיו. אע"פ שמתקיים הכתוב בו:
בזהב. כלומר שזרק זהב על כתב השמות שנכתבו בדיו אפילו הכי פסול דס"ל כתב העליון כתב הוא ומבטל התחתון לפי שהוא מוחקו ואסור לקרות בו:
יגנזו. טעונין גניזה שהרי נכתבו השמות לש"ש:
קרע הבא וכו'. אם נתקרעו גליונות ס"ת מלמעלה או מלמטה ונכנס הקרע שני שיטין בתוך הכתב יתפור וא"צ להחליף היריעה דאכתי מהודר הוא:
לא יתפור. וצריך לסלק כל היריעה דבעינן ואנוהו וליכא כיון שכל כך הוא נקרע:
בעתיקתא. שהקלף הוא ישן וחלוש ובכל יום הולך וגדל הקרע:
בחדתא. שהקלף חדש וחזק והתפירות יגינו שלא יקרע:
עפיצא. הוא עיבוד הקלף ומתוקן כראוי ואז הוא חזק:
דלא עפיצא. הוא חלוש ויקרעו מקום התפירות:
בגידין. הא דשרינן לתפור לא שרינן בחוטי פשתן וכיוצא בו אלא בגידין כשאר תפירות שמחברין היריעות שהלכה למשה מסיני הוא:
בגרדין. הם חוטים אחרים:
דף. קורין בלע"ז פאיינ"א:
בין תיבה. והקרע כל כך גדול שאילו היה בכתב כי האי גוונא היה יותר משלשה שיטין:
מאי. מי סגי בתפירה לבד כיון שאינו נוגע בכתב או לא אלא צריך (לכרך) [לסלק] היריעה כולה:
ניקב תוך הה"א. שנטל הקלף בתוך חלל הה"א:
כשר. שהרי ניכרת האות:
ירכו פסול. שהרי אין אדם מכיר אם הוא ה' אם ר':
מלא אות קטנה. אם נשתייר מן הוא"ו קצת כשיעור של אות דקה. מאות דקה:
שלשה. שלשה זיינין לכל ראש וראש כגון אות השי"ן שיש לה שלשה ראשים יעשה לה ט' תגין ובעי"ן ששה תגין ובנו"ן וזיי"ן שאין להם אלא ראש אחד שלשה תגין:
אין קורין בו. ויגנז שספר תורה חסר הוא:

ארבע יגנז. שכיון שכל כך טעיות יש בכל דף ודף הוי כמנומר ופסול ואין בו ואנוהו:
אית בההוא דף שלש טעיות. דבשאר דפין אמרינן יתקן:
מהו. מי מציל על כל הספר כולו או לא דכיון שיש בו (כלל) לתקן לא יציל:
ליתקן. כיון דשרי רבנן בעלמא יתקן גם בזה ויציל על כל הספר:
והני מילי בחסרות. דאמרי' ארבע לא יתקן בחסרות שראוי להיות מלא ועשאו חסר:
ביתרות. שראוי להיות חסר ועשאו מלא:
לית לן בה. שהרי אינו חסר כלום והיתר הא אמרינן (חולין נח ב ע"ש וצ"ע) כל יתר כנטול דמי ואינו מעלה ואינו מוריד:
אף באמצע שיטה וכל שכן בסוף שיטה דכשר:
באמצע שיטה דוקא. אבל בסוף שיטה פסול:
ואפילו אות אחת וכו'. כדי שלא יטעה בכתיבתה שלא יחסר ולא יותיר ואפי' יהיה בקי בכל חדרי התורה ויודע אותה ע"פ כרב חננאל:
כאמיתה של תורה. דהיינו מזוזה שהוא עיקר התורה שיש בה עול מלכות שמים בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך ועול מצות דכתיב ושננתם וכתבתם וקשרתם:

דף ד:

על פניה. כלומר כשיעמוד הכתב תחתון לפי שנוהג בהן מנהג בזיון:
מין. תלמיד מעבודת כוכבים:
ישרף. עם האזכרות לפי שכותבין השמות לשם ע"ז שהם אדוקים בה הרבה:
נכרי. שאינו כומר לע"ז ואינו כל כך אדוק:
יגנז. דצד קדושה יש בו שכוונתו לשם בורא עולם אבל המינים שהם מכירין וכופרין:
ביד המינים. שאין אנו יודעים בבירור שהוא כתבו ויש לחוש שמא לקחו מסופר:
יגנז. דיש לחוש שמא לקחו מישראל:
קורין בו. דשמא מישראל לקחו שכתבו לשמה:
ביד הלוקח. שאם היה ביד הסופר שהוא המוכר יהיה נאמן גם להפסיד הס"ת שהרי שלו הוא עדיין שלא משכו הלוקח:
ומאי שנא מדרבי אמי. מה לי אזכרות מה לי גוילין:
טעי בדרבי ירמיה. וכיון שאינו מפסיד אלא שכר אזכרות שאינו אלא אחד ממאה משקר כדי שיפסיד חברו כל הספר שהוא מכוין להזיקו:
הא קא פסיד וכו'. ואם לא היה אמת לא היה אומר כיון שמפסיד כל כך:
מסורגל. משורטט:

וכורכין בשיער וטולין במטלית. כלומר אם נקרע הגויל או הקלף עושין לו מבחוץ טלאי (של בגד):
בדבק. בלעז ויש"ק:
ותופרים. או תופרין אותו בגידין:
על הגויל. אם רוצה לכתוב על הגויל שהוא העור שלא נקלף ממנו דבר אבל הוא שלם כמו שהיה בו בעודו על הבהמה:
במקום שיער. צריך שיכתוב במקום שהיה בו השיער ולא על מקום הבשר:
ועל הקלף. שנחלק העור לשנים ורוצה לכתוב על חצי העליון שנקרא קלף והוא דק מן הדוכסוסטוס:
במקום נחושתן. צריך שיכתוב בתחתון שלה והוא הצד שהיה על הבהמה דהיינו מקום לבן:
ואם שינה פסול. דקים להו לרבנן דהכי עביד טפי ומתקיים הכתב יותר:
חציו גויל וכו'. משום דבעינן זה אלי ואנוהו וזה אינו נוי אבל אינו נפסל בכך מדלא קתני פסול:
מן המותר בפיך. דזהו בהמה טהורה:
סליקו להו הלכות ספר תורה
שתי פרשיות. דהיינו שמע והיה אם שמוע:
ארבע וכו'. קדש והיה כי יביאך שמע והיה אם שמוע:
ואפי' כתב אחד מעכבן. אם נחסר מהם אפילו אות אחת נפסל הכל לפי שכולן מצוה אחת דכתיב וכתבתם שתהא כתיבה תמה:
פשיטא. דהא כתיב וכתבתם ואפי' אות אחת:
לקוצו של יו"ד. רגל של יו"ד:
הא נמי פשיטא. אם לא עשה ליו"ד רגל לא נעשה האות כלל:
שאין גויל וכו'. שמדובקת באות אחרת והיינו דקתני כתב א' מעכבן כלומר הלכות משפט אות אחת המדובקת לחברתה מעכבן למזוזה ותפילין:
ניקב תוך ה"א. שהוא החלל שבתוכו כשר שהרי עדיין ראוי לקרות בו:
יריכו פסול. שאין אדם יכול להכיר איזו אות היא:
אם נשתייר. קצת הרגל של ימין או של שמאל כשיעור יו"ד אחת קטנה ודקה מאד כשר:
שלשה זיינין. שלשה תגין בכל ראש וראש לשי"ן תשעה תגין לעי"ן ששה [וכן] בכל אלו האותיות של שעטנ"ז ג"ץ והוא הדין לצד"י כפופה ולנו"ן כפופה:
להלן כתיב. דכתיב ונכתב בספר וכתוב בספר:

שתים ושלש ואחת. כלומר שכותב בשיטה אחת שתי תיבות ובשיטה שלמטה ממנה בשיטה אחרת שלש תיבות ובשלישית בשיטה אחרת תיבה אחת:
כקובה. שכתוב בעליונה והיו ובשניה הדברים האלה ובשלישית אשר אנכי מצוך כי היא עשויה כקובה שרחבה מלמטה וקצרה מלמעלה:
וכזנב. שכותב בה שלש או ארבע תיבות בשיטה עליונה ובשניה שתים ובשלישית תיבה אחת:
איכא דאמרי. בתחלת שיטה כלומר לא יכתוב בשיטה אחרונה אלא שתי תיבות הללו שהם על הארץ דמסיים בשיטה הסמוכה לאחרונה כימי השמים דמשמע כן יאריכון ימיכם:
בסוף שיטה. שכותב כימי השמים על הארץ בשיטה אחת שצריך שיהיו שמים על הארץ דמשמע כגבוה שמים על הארץ כן יאריכו ימיכם:

דף ה.

דכריך ליה כו'. לאחר שנכתבה הפרשה מעגל אותה וכופלה מצד שמאל לצד ימין כשמניחה בדלת והיינו מאחד כלפי שמע שראש השטה שמע וסופה אחד ומתחיל לכפלה מאחד ומקפל ובא עד שמע:
ועושה פרשיותיה סתומות. עוד ראיתי שבשעת כתיבה עושה פרשיותיה סתומות בין שמע לוהיה אם שמוע סתומה היינו שמניח ריוח באמצע ויש כתב משני צדדין א"נ מניח חלק בראש השיטה:
על דוכסוסטוס. אחר שנקלף מן העור צד העליון שבו השער מה שנשאר נקרא דוכסוסטוס:
כמין דף. כמין עמוד שנקרא בלעז פאיינ"א ופעמים שהשיטין שוות ופעמים שהשיטה אחת ארוכה והשנית קצרה:
ריוח. גליון מלמעלה ומלמטה:
פתוחות. שמסיים פרשת שמע באמצע שיטה ומתחיל והיה אם שמוע בתחלת שיטה:
מה טעם. אתה עושה אותן פתוחות והלא בתורה סתומות כלומר אותו ריוח של אחד ובשעריך סותם צד שמאל בסוף שיטה והריוח באמצע:
שאין סמוכה. הנך שתי פרשיות בתורה אינן סמוכות שזו כתובה בואתחנן וזו כתובה בוהיה עקב לפיכך אני עושה אותן פתוחות:
הלכה וכו'. והיכי אמרת שמצוה לעשותן סתומות:

תרגומא. תירץ כשפוסק הלכה כרבי שמעון בן אלעזר אריוח קאמר שמצוה לעשות לה ריוח מלמעלה ומלמטה:

כמלא אטבא דספרי. מורדרור"ה בלע"ז והוא עץ סדוק הנושך בפי הקונדריסין שלא יכפלו בעוד שכותב וכאותו שיעור צריך להניח ריוח מלמעלה כדי שלא יגע אותה כלי הנושך לכתיבה:

אף פתוחות. כלומר שאינו נפסל אם שינה אע"פ שמצוה בסתומות:

על הקלף. נקרא קלף חצי העור העליון שבו השיער ונקרא דוכסוסטוס חצי העור התחתון הדבק לבשר והתפילין נכתבין על הקלף מצד הפנים האמצעית מהעור לא מצד השער ומזוזה נכתבת על דוכסוסטוס מהצד שחילק את העור לא מצד הדבק בבשר:

במעובד. שיהא מעובד לשם מצוה בין קלף בין דוכסוסטוס:

אין צריכין שרטוט. לפי שהקלף דק הרבה ושמא יקרע ורבני צרפת ז"ל מצריכין לשרטט שיטה עליונה משום דרבי יצחק דאמר שנים כותבין שלשה אין כותבין:

ואידי ואידי. בין תפילין בין מזוזות:

מגרס גריסין. שגורין הם בפה כל אדם והרגיל לכתבם אין לחוש שיטעה בהם:

תלאה במקל. תלה המזוזה על הפתח במקל פסולה דבעינן שיקבענה בצורת הפתח עצמו:

אחורי הדלת. חוץ למזוזת השער:

פסולה. דבעינן דרך ביאתו וליכא:

לפונדקאותיהן. כשהיו הולכים בדרך נושאים מזוזה עמהם ותולין בפונדק במקל עד הבקר זכר למזוזה שלפי שלא היו להם הבתים דירה לא היה הפתח חייב במזוזה כדתניא לקמן פ' התכלת הדר בפונדקי בארץ ישראל כל שלשים יום פטור מן המזוזה:

בתוך חלל הפתח. ולא מבחוץ דבעינן דרך ביאתך וכתיב בשעריך הוא מקום סגירת הפתח:

בשני דפין. פרשת שמע בקלף א' ופרשת והיה אם שמוע בקלף אחר:

פסולה. דבעינן שתהא כולה בקלף אחד:

בין תרי בתי וכו'. כגון שחלק ביתו חציו לצורך הבאים אל הבית וחציו לצורך אשתו לצניעות ויש פתח בין זה לזה ופתח לכל בית פתוח לרה"ר ואילו בזה לא ידעינן למאן נחשוב דרך ימין לביאה לפיכך נלך אחר היכר ציר והוא החור שהדלת סובב בו ואותו בית שיש בו ציר הוא חשוב בית ובדרך ימין שנכנסין בו צריך מזוזה:

דף ה:

שוי סיפא ברישא. העמד הסיפין בבנין תחלה ואח"כ אקבע בהם המזוזה דגמרינן מציצית דכתיב תעשה ולא מן העשוי לפיכך קודם שיהיו קבועים הסיפין אין ראוי לתת מזוזה בהם:

כמין נגר. כלומר שהעמיד המזוזה בסף בשכיבה ולא בעמידה:

פסולה. דמצוה לקבעה בזקיפה כספר תורה בארונו שהוא דרך כבוד:

כסיכתא. כיתד שקובעין בחור פסולה שאינו דרך כבוד:

כאסתוירא. כחבור הרגל עם השוק שמקצתה עומדת ומקצתה שוכבת והשוק זקוף והרגל שוכב כשרה הואיל וראש אחד זקוף:

רב הונא וכו'. אע"פ שהיה פתח קטן ולא היה בו היכר ציר והיכי אמרת הלך אחר היכר ציר:

רגיל הוה. הנכנסין לבית המדרש ויוצאין היו באין באותו פתח:

אחר הרגיל. ואם יש ב' פתחים לחדר אחד בפתח שרגילין לצאת ולבא יותר בו יניח המזוזה:

בשליש העליון. מודד מלמטה למעלה שני שלישי הפתח וכשיכנוס לתחלת שליש עליון יתן שם המזוזה ודוקא לכתחלה אבל דיעבד משליש העליון ולמעלה כשר אע"פ שאינו בתחלת השליש דילפינן מקשירת תפילין מה קשירת תפילין בגובה הראש כדאמרינן מקום שמוחו של תינוק רופס אף נתינת מזוזה בגובה הפתח כלומר שאסור להניחה בשליש האמצעי אלא בשליש העליון:

בטפח הסמוך וכו'. כלומר שאם יש לחלל הפתח ששה טפחים קודם שיגיע לדלת מצוה להניחה בטפח הסמוך לרה"ר ומפרש טעמא כי היכי דיפגע במצוה קודם שיכנס רגלו לחלל הפתח:

דנינטריה. שישמור כל הבית מן המזיקין ומש"ה כל מה דיכלינן להוציא המזוזה כלפי רשות הרבים נוציא:

על יד ימינך. היינו מזוזה לצד ימין שהוא בכניסתו:

העמיק החור. שנותן שם המזוזה טפח אע"פ שהניח שם המזוזה כהלכתה פסולה:

מלבן של קנים. שלא מצא מזוזת עץ ועשה לה צורת פתח של קנים:

מלבן. הוא סף המזוזה:

ולבסוף חתך. לאחר שקבע המלבן בצורת הפתח חתך הקנה החלול ונתן המזוזה בתוכו:

שימאי. מקולקל:

תקרה. היינו אסקופה העליונה:
שקפי. אע"פ שיש לו תקרה מלמעלה רחבה אם אינו בולט מתחת התקרה כשיעור טפח שהדלת שוקף ומכה בו ומעכבו מלצאת חוץ כדרך כל הדלתות אינו ראוי למזוזה:
אכסדרה. בית שיש לה ג' דפנות סתומות בלא פתח ורביעית פתוחה לגמרי מתחת אבל למעלה סמוך לתקרה יש דופן מעט המחזיק את הסכך:
פטורה. הואיל ופתוחה כולה מלמטה אין ראוי להניח מזוזה לאותו דופן רביעית מצד ימין:
אכסדרה דבי רב. שיש לה ארבע דפנות אלא שאין מגיעות לסכך:
אינדרונא. פשיטא דחייבת במזוזה דבית גמור הוא כיון דדפנותיה גבוהות עשרה טפחים:
רומיתא. שהיתה עשויה חלונות חלונות וטובא קמ"ל שחייבת במזוזה כיון שכל השלש מחיצות נמי אינם שלימות מלמטה:
בית שער הפתוח לחצר וכו' וצריך שתי מזוזות. אחד בפתח שיש מבית שער לבתים וא' לפתח החיצון שמן החצר לבית שער ולא אמרינן כיון דבתים פתוחים לו ליבטל בית שער לגבי [בתים] ולא ליבעי מזוזה פתח החיצון מהו דתימא דכי אמרינן בית שער חייב במזוזה היינו בית שער דחצר שאין בתים פתוחים לו שאין שם מזוזה אלא מרחוק לה הרבה אבל הכא שהפתחים שתחת הבית שער יש בהם מזוזה אימר לא ליבעי מזוזה כלל קמ"ל:

דף ו.

נידון כקיטונית. שהוא חדר קטן וצריך מזוזה:
נידון כבית שער. כאויר דגינה ואין צריך מזוזה:
מגינה לבית. אם כשהוא פותח מגינה לבית כלומר דיש היכר ציר בבית חייב במזוזה:
מבית לגינה. כלומר שהיכר ציר הוי בגינה:
עיקר גינה. שהרי היכר ציר הוא בגינה:
קיטונית עיקר. ואע"ג דציר סובב על גינה דכי אמרינן לעיל הלך אחר היכר ציר הני מילי דבין תרי בתי דתרוייהו עיקר אבל הכא קיטונית עיקר וחייב:
כ"ע לא פליגי דפטור. כיון שהיכר ציר בגינה:
ביאת גינה הוא. ולא בית:
מגינה לבית. כלומר שהיכר ציר בבית הוא:
עיקר גינה. הוא שלא נעשה הבית אלא לשמור הגנה ולא מהני היכר ציר ופטור:

קיטונית. עיקר שהרי הציר סובב מבפנים וחייב במזוזה:
לחומרא. כלומר דמגינה לבית דברי הכל חייב ומבית לגינה דפליגי רבי יוסי ורבנן הלכתא כר' דמחייב במזוזה:
לול. דרך העולם כשעושין ארובה באמצע עלייה עולין לה מן הבית במעלות ועושין פתח אחד למטה כדי שלא ירדו מן העלייה לבית כי אם ברשות ועושים בעלייה ד' מחיצות סביב לארובה למעלה ועושין בו פתח כדי שלא יעלו אלא ברשות ופעמים שאין עושין אלא אחד למטה ואלו נועלין מכאן ואלו נועלין מכאן וכשאין לה אלא פתח א' אינו צריך אלא מזוזה אחת דאזלינן אחר היכר ציר וכשיש לה ב' פתחים צריך שתי מזוזות בכל פתח ופתח באותו צד שהציר סובב בו:
אלא בחד. אפ"ה לא בטיל האי שאינו רגיל לגבי אידך דהא דאמרן לעיל [דף לג א] הלך אחר הרגיל ההוא למעוטי פתחא דר' שאינו עשוי אלא לו לבדו ולאיתויי פתחא דרב הונא שהיה רגיל אף לאחרים אבל שנים או שלשה פתחים לחדר א' וכולן נעשו לביאת כל בני הבית שהיו מרובין ותשמיש אותו חדר היא תדיר והוצרכו לה פתחים הרבה כולן חייבין במזוזה ואע"ג שנתמעט התשמיש ואין צריכין עכשיו אלא לאחד מהם:
דאקרנא. קרן זוית של בית:
אין לה פצימין. מזוזות אלא ראשי כתלים:
עאדיה פצימיה. כלומר אלו ראשי כתליהם פצימיו:
משמאלא. שהיה הפתח אצל הזוית וציר הפתח הוא הזוית ואין אצלו מצד האחר כלום אלא [סף] שסוגר:
כמאן כרבי מאיר. כדמפרש לקמן דמחייב במזוזה בית שאין לו אלא פצים אחד:
מימין. כשהפצים מצד הימין שבו מצות מזוזה:
מאי תלמודא. מאי משמעות איכא:
דרך ביאתך. שיהיה מן הימין:
רגלא דימינא עקר ברישא. הלכך דרך ביאתך הוא דרך הלוכך ומדאפקיה רחמנא בלשון ביאה ש"מ דרך ימין לביאה בעינן ולא דרך ימין ליציאה:
ארון אחד. בבוא איש בית ה' כשהיה בפתח העזרה שבמזרחו והולך למערב הוה ליה אותו ארון מימין שהיה נתון אצל הקיר צפוני של מזבח אלמא דכל דבר שנותן דרך ביאה צריך ליתנו מימין כי הכא אלמא דרך ימין הויא ביאה:
מזוזות כתיב. מלא טעמא שיש לו שני פצימין מחויב במזוזה אבל לא בפצים אחד:
שאין ת"ל דהא מיעוט מזוזות שתים:
כיפה. אולם העשוי בעיגול:

שיש ברגליה עשרה. קודם שיכפוף האולם הנה והנה עלו הרגלים בקו המדה בשוה עשרה:

לדברי הכל חייב במזוזה. שהרי שיעור הפתח הוי עשרה טפח:

רבי מאיר מחייב. דס"ל חוקקים להשלים כלומר כיון שיכול לחתוך מן העיגול עד שיהיה שוה בקו המדה גם כי לא חתך כמאן דחתך דמי:

פוטרין. דכיון דמחוסר מעשה לא מחייב במזוזה:

דף ו:

שהנשים רוחצות וכו'. שאינן נעשין לכבוד:

בית הכנסת וכו'. דדיירי בה [אורחין] אין מקדשין אותו הקדש גמור כדי שיהיו מותרין לשכב ולאכול בה האורחין לפי שאין ידם של בני הכפרים משגת להכניס האורחים בבתיהם:

אבל דכרכים. שהם רבים ואין מגיע לכל אחד ואחד אלא טורח מעט מן האורחים יכולין לעשות בתים לצורך ואין צריכין לשכב ולאכול בבית הכנסת:

לא. דהקדש גמור הוא:

בשבוע. בשמיטה:

פעמים ביובל. שאין להטריח הרבים פן יהיה כל אחד דוחה הבדיקה על חבירו:

משכיר וכו'. על השוכר שהוא צריך לשמירה כיון שהוא דר בתוכה ואע"ג שאם לא היה שוכרה היה חייב המשכיר לעשות לה מזוזה מידי דהוה אבית התבן ובית העצים אפ"ה כיון שהשוכר לא מצא בה מזוזה חייב לעשות לה מזוזה:

לא יטלנה וכו'. וכתבו בשם רב אחא משבח' ז"ל דה"מ בדלא קבע לאלתר בבית אחר ואי קבע לאלתר בבית אחר מותר ליטלה כדאמרי' מתירין ציצית מבגד לבגד וצריך עיון עכ"ל:

ארישא. דמיירי בישראל:

בגובתא דקניא. שיניחנה בשפופרת של קנה ויקבענה במקום הראוי למזוזה בשני מסמרים:

והדר בפונדקי. שאין ישיבתו קבועה במזוזת השער ואפילו שוכר בחוצה לארץ כיון שלא שכרה לשלשים יום אינו חייב במזוזה דלא קפדינן בישובה :

משום ישוב ארץ ישראל. דכיון שלא יכול ליטלה משם כשיוצא לא יצא אלא בקושי מפני טורח מזוזה אחרת ואפילו אם יוצא ממנה יבא אחר לשכרה כיון שהיא מזומנת במזוזה ונמצאת ארץ ישראל מיושבת:

סליקו להו הלכות מזוזה
ארבע פרשיות. קדש עד מימים ימימה שניה כי יביאך עד סוף הסדר שלישית שמע ישראל רביעית והיה אם שמוע:
ואפילו כתב אחד. קס"ד כתב ר"ל אות אחת שנחסרה ממנו לגמרי:
פשיטא. דפסולין:
לקוצו של יו"ד. שנחסר רגל של יו"ד וקמ"ל שאע"פ שהיו"ד היא אות שאינה צריכה היכר גדול שנקודה אחת היא אפ"ה נפסל:
הא נמי פשיטא. כיון שיש חסרון באות:
לא נצרכה. למתני פסול אלא לאידך מילתא דרב איצטריך לאשמועינן:
בד' רוחותיה. אע"פ שהאותיות נכתבות כהוגן:
לטטפת לטטפת לטוטפות. תרי בקריאת שמע וחד בוהיה כי יביאך תרי חסרין וחד מלא:
הרי כאן ד'. פרשיות בד' בתים:
בכתפי. שם מקום וקורין שם לשתים טט:
על ארבע חתיכות של קלף ויניחם וכו'. כל אחת ואחת בפני עצמה:
ת"ל זכרון. ולזכרון בין עיניך:
בעור אחד. כלומר שמפשיטין עור של עגל קטן ומניחין אותו בדפוס שיש בו כמין ד' בתים ומניחין אותו להתייבש שם ונוטלין אח"כ הדפוס מתחתיו ונשארים הבתים עשויין מאליהן:
ואם כתבן אותן ד' פרשיות בעור א'. בחתיכה אחת של קלף:
והניחם וכו'. כגון שהניח ריוח גדול בין פרשה לפרשה ושם כל פרשה ופרשה בבית שלה ואע"פ שארבעתן בקלף אחד יצא כיון שכל פרשה ופרשה בבית שלה:
וצריך ליתן ריוח גדול. בין בית לבית:
אינו צריך. כל כך אלא סגי בחוט או משיחה בין כל אחד ואחד כדמפרש ואזיל:
חריצן ניכר. אם החריץ שבין כל בית ובית אינו ניכר מבחוץ פסולות אע"פ שעשה מחיצה בינתים מבפנים כיון שאין ניכר מבחוץ:
כיצד כותבן תפלה של יד. כל הד' פרשיות על עור אחת חתיכה אחת של קלף:
על ארבע עורות. כל פרשה בפני עצמה בחתיכה של קלף:
יצא. כיון שכולן בבית אחד דבתפילין של יד כתיב והיה לאות לשון יחיד:
לדבק. אותן ארבע עורות בתפירה או בדבק שקורין גלוע"ה בלעז:
והיה לאות. ולא אותות:
אינו צריך. דסבר לא קפדינן מבפנים:

בר'. שם החכם:
שתים של ראש. שיש להם ד' בתים:
שטולה. כתוב בטי"ת בהרבה ספרים והוא מלשון טלאי שהוא חתיכה כלומר שמכסה כל הבתים בעור אחד שנראין כבית אחד ומניחה בזרוע אע"פ שאינן מדובקים מבפנים:

דף ז.

מודה. בתמיה:
מדברי רבי יוסי נראה שחזר בו רבי יהודה ואין צריך לדבקו:
טולה. כלומר איך מותר להניח של ראש ביד:
מקדושה חמורה. של ראש קדושתה חמורה שיש שי"ן ודלי"ת בקשר ובשל זרוע אין בו אלא יו"ד שכופין ראש של רצועה ונראית כמין יו"ד ועוד כתיב וראו כל עמי הארץ וגו' ותניא רבי אלעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש ועוד שיש בו ד' בתים:
בחדתא. שלא הניחן עדיין מעולם ומש"ה מותר לעשותן אבל אם הניחן מעולם בראש אין מורידין להניחם ביד:
הזמנה וכו'. משהזמינן לצורך הראש אין רשאין לשנות ליד:
דאתני. עשה תנאי שאם יצטרך יכול להניחם ביד:
ציפן זהב וכו'. פסולות דבעינן מן המותר בפיך:
שלא עיבדו לשמן. אלא לאחר שעיבדו יאמר על זה העור אכתוב תפילין וסגי דהזמנה מילתא היא:
רשב"ג וכו'. דהזמנה לאו מילתא היא:
ישרפו. דלשם ע"ז נכתבו ואין בהן קדושה כלל:
יגנזו. דשמא לא נתכוין לעכו"ם ודי בגניזה שלא ישתמשו בהם:
מסור. ישראל המוסר ממון חברו לאנסים שהוא מאותן שמורידין כו' וכעכו"ם חשוב הוא:
עבד. שטבל ומל ולא נשתחרר שלא נתחייב במצות עשה שהזמן גרמא כנשים:
כותים. גרי אריות הם וכעכו"ם דמי:
אשה וקטן וישראל מומר. שאינן במצות:
וקשרתם. שחייב בקשירה:
נבלות וטרפות. אע"פ שאינן מן המותר בפיך כיון שהן ממין טהור ואינו אלא גזרת מלך לאסרם באכילה שהרי יותר חשוב מי שהומת בידי שמים למי שהומת בידי אדם:
ונכרכות. הפרשיות כאשר ישימם בבתים:

בשערן. בשער בהמה או חיה טהורה וכמו כן נתפרות בגידין של טהורה ולקמן אמרי' שאין נתפרות אלא בגידין של שור ולא של בהמה דקה:
כיצד סודרן. לתפילין שבראש קא בעי שיש בהם ד' בתים מי אמרינן כסדר שכתוב בתורה או לא:
לימין הקורא. כשהקורא עומד כנגד המניח פנים כנגד פנים הוי ימינו של זה לשמאלו של זה:
לימין המניח. שמע והיה אם שמוע ולשמאלו קדש והיה כי יביאך והקורא העומד כנגדו קורא לימין עצמו תחלה והם פרשת קדש והיה כי יביאך ואח"כ חוזר ומביט לשמאל עצמו וקורא שמע והיה אם שמוע ולעולם ההויות מלגאו כלומר פרשת והיה אם שמוע ופרשת כי יביאך באמצע הן לפי שפרשת קדש לשמאל המניח ופרשת שמע לימין המניח ולקורא העומד כנגדו שמע והיה אם שמוע בשמאל ובימין קדש והיה כי יביאך:
החליף וכו' גוויתא לברייתא. כגון שנתן פרשת והיה אם שמוע בבית החיצון ובבית השני שמע א"נ שנתן בבית החיצון משמאל המניח והיה כי יביאך ובבית השני לו קדש ומשו"ה פסולות דכל אותן בתים שהם בקבלה עלינו מסיני שיראו את האויר כלומר שיהיו חיצוניים כגון שמע וקדש אם לא יראו את האויר אלא שיעמדו באמצע פסולים אבל גוויתא לגווייתא שיסמוך והיה אם שמוע סמוך לפ' קדש ופ' והיה כי יביאך סמוך לפ' שמע:
אין נפסלין בזה וליתא לדאביי אלא בכל ענין נפסלין אם שינה מהסדר הנזכר דלעולם צריך שיהא שמע והיה אם שמוע לימין המניח וקדש והיה כי יביאך לשמאל המניח:
תיתורא. היא רצועה קצרה שתופרין אותה על תפילין של יד על הבית ממזרח למערב והוא כעין גשר:
מעברתא. התפירה שבין בית לבית בתפילין של ראש שמעביר חוטי התפירה ממזרח למערב כדאמרינן ושוין שנותן חוט או משיחה בין כל אחד ואחד:
שי"ן של תפילין. לבית החיצון מן הצד של ימין עושין כמין קמטין דקים בקלף ונראין כמין שי"ן של ארבע ראשין ובצד שמאל שי"ן של שלשה ראשין:
שיגיע חריץ. שבין בית לבית:

דף ז:

למקום התפר. למטה:
כיון דמינכר. חריץ למעלה קצת:
האי קילפא. הקלף שכותבין עליו תפילין:

למבדקיה. אם יש בו נקב או ריעותא אחריתי לפי שהאות שיכתבו שם לא תהיה שלימה ותמימה וכתיב וכתבתם שתהיה כתיבה תמה:
קולמוסא בדיק. כיון שהקולמוס אינו מתעכב שם כשכותב ניכר שאין בו נקב והסופר יבין מאליו:
אלא במינן. כלומר שהרצועות נמי צריכות שיהיו מעור טהורה:
משום גנאי. יש מפרשים שמיפה עצמו למצא חן בעיני הזונות:
ודבר אחר. כומרי עכו"ם שעושין סימנין מבגד אדום:
מבפנים. (הוא) אותה ברייתא שמכשיר כל המינין חוץ מן האדום מבפנים קא מיירי:
שחורות ותו לא. שחורות כשרות ולא מין אחר:
מאי גנאי. אי מבפנים מיירי מאי גנאי איכא הא אינו נראה לשום אדם:
דמתהפכא הרצועה. ויראו האדמימות ויחשדוהו:
תפילין מרובעות. שיהא אורך ד' הבתים כרחבם:
בתופרן וכו'. שלא יפסידו בתפירתם את ריבועם במשיכת חוט התפירה:
ובאלכסונן. נמי שיהא ריבועם מכוון ארכן כרחבן כדי שיהא להם אותו אלכסון שאמרו חכמים ז"ל כל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונא:
עגולה. בית מושב התפלה עגול כעין ביצה:
סכנה. שמא יכנס בביתו פתאום ויכה את ראשו באסקופא ויכנסו התפילין בראשו:
ואין בה מצוה. דמרובעות הלכה למשה מסיני ש"מ דמסייעא מתניתין לברייתא:
כי אמגוזא. לעולם לא מסייעא דלמתניתין אילו היה התפילין זויות אע"פ שלא יהא ארכן כרחבן כשרות דלא פסל אלא כשמחודד בית מושבן כאגוז או עגול לגמרי:
תפילין כל זמן וכו'. טבלן עור של בתים ואע"פ שנקרע העור שבין בית לבית כיון שלמעלה לא נקרע כשרים:
שתים כשרה שלש פסולה. אם כל אויר ואויר שביניהם שהם שלשה אוירים נקרעו פסולין אע"פ שאין הקרע עולה למעלה:
אבל זו כנגד זו. אם היו ב' האוירין הסמוכין זה לזה נקרעין פסולין דלא מכשירין אלא שתים זה שלא כנגד זה כגון שנקרע ראשון ושלישי:
בעתיקותא. ישנים שיש לחוש שיקרעו במהרה מרוב יושנן ויצא הקרע לחוץ:
בחדתא. אם היה העור שהבתים מכוסים בהם חדש אע"פ שנקרעו זה כנגד זה כשרים שהעור הוא חזק ולא יקרע יותר:
בשלחא. תרגום והפשיט וישלח כשאוחז בעור ופושטו חוזר וכווץ כשמניחו נקראין חדתא אע"פ שיש ימים רבים שנעשו:

קשירה תמה. רצועה תמימה ולא קשורה:
תפריה לגו. בליטת התפירה מבפנים ולא מבחוץ כדי שתראה שלימה:
מאי עמא דבר. וכיון שנוהגים כן אסור לעשות:
גרדומי רצועה. הן שיורי שיריים לאחר שתלה הרצועה כשקשרן בראש נפסק שיריים ונשתיירין גרדומים:
התם. מדלא קא חשיב גרדומי רצועה בהדי גרדומי תכלת וגרדומי אזוב משמע שפסולין דטעמא דכשרין היינו משום דתשמישי מצוה נינהו ואיכא משום זה אלי ואנוהו וכיון שהיה מתחלה כהוגן תו לא מפסיל:
הכא דתשמישי קדושה. רצועות של תפילין יש להחמיר מתחלה ועד סוף שיהו בענין הגון:
מכלל וכו'. לתליית הרצועות חוץ לקשר ומשו"ה אם נחסר מן השיעור נפסלים:
צרדא. צרה דדא כלומר של גודל שהוא אצבע הסמוך לו:

דף ח.

מחוי כפוף. שיעור שיש מן האצבע עד הגודל בלא פישוט אלא כמנהגו לעמוד כמו ב' אצבעות:
מחוי פשוט. מראה השיעור כמו שיכול לפשוט מגודל עד אצבעו שהוא כפלים מכפוף:
קטיר. כשהיה מניח תפילין בראשו שאר הרצועות פושט ותולין לו על כתיפיו מאחוריו:
ומתלית ליה. היה משייר מן הרצועות חוץ לקשר כל כך שמחמת גדלן משלשלן כמין עבות:
כדידן. כמנהג שלנו שהרבה נשאר מן הרצועות והן נתלות לפניו:
קשר של תפילין וכו'. שישים הרצועות על ראשו כעין דלי"ת כדי שיהא שם שדי נראה עליהן דשי"ן נראית בבתים חיצוניים שיכפול הקלף כעין שי"ן ודלי"ת נראה בקשר ויו"ד נראית באותן של יד כמין רצועה קטנה וראשה כפוף מעט כמין יו"ד:
ונוייהן לבר. מקום שער הרצועות שהוא חלק יראה מבחוץ אבל מקום בשר אינו חלק כל כך:
איתהפכת ליה. שלא היתה הדלי"ת ניכרת מבחוץ:
לאו אדעתאי. שוגג הייתי:
צריך שיהא למעלה. בתפילין של ראש מיירי ורוצה לומר שיהא הקשר למעלה בעורף שכנגד הפנים ולא כל כך למטה כנגד הגרון:

וצריך להיות מבפנים. בקשר של תפילין של יד מיירי שלא יהא הקשר מבחוץ לסוף הזרוע אלא מבפנים שהוא כנגד הלב:

עובר וכו'. עובר קודם לעשייתן מלשון ויעבור את הכושי ולא אמר קודם שהייתי אומר שיקדים הברכה הרבה לעשייתה אלא עובר כאיש הרץ לפני חבירו וחבירו מזרז עצמו להשיגו ומקדימו:

משעת הנחה וכו'. הוי זמנה לברך עובר לעשייתה:

לא שח וכו' להניח תפילין. מפני שעכשיו מתחיל להניחו ביד ובשל ראש מברך על מצות תפילין דעכשיו גומר המצוה:

שח מברך שתים. לפי שהפסיק בין מצוה למצוה ואז הוא מברך בתפילין של ראש על מצות תפילין [זהו שיטת רש"י ורי"ף] ובספר המצות מהר"ם מקוצי ז"ל סימן כ"ב כתוב וזה לשונו שח מברך שתים פירש רב יהודאי גאון ורב עמרם ורבינו תם ז"ל דלא שח אין מברך כי אם אחת על של ראש אבל שח מברך שתים על של ראש וכן ראיתי בפירוש בילמדנו שאפילו מניחן זה אחר זה בלא שיחה שמברך על של יד להניח ועל של ראש על מצות תפילין ולא כדברי המפרשים ז"ל לא שח מברך אחת כלומר שיוצא בברכה שבירך על של יד עכ"ל ז"ל:

כל זמן שמניחן. כלומר אם יצטרך ליכנס לבית הכסא או לישן שינת קבע שצריך לחלוץ אותן כשירצה ללובשן צריך לברך פעם אחרת:

דף ח:

דממשמשי בתפילייהו מברכי. כלומר כשהיו מסיחין עצמן מן התפילין והיו זוכרין אותן וממשמשין בהם לראות אם הם מונחים במקומן כדאמרינן בעלמא חייב אדם למשמש בתפיליו כל שעה ושעה ק"ו מציץ ומה ציץ שאין בו אלא אזכרה אחת אמרה תורה והיה על מצחו תמיד תפילין שיש בהן כמה אזכרות על אחת כמה וכמה:

שח וכו'. דיבר בין תפילין של יד לתפילין של ראש:

מעורכי המלחמה. כדאמרינן בפרק משוח מלחמה (ד' מד ב) הירא ורך הלבב מעבירות שבידו יחזור לביתו עבירה זו היא בכלל:

אין מעבירין וכו'. לא יניח המצוה שבאה לידו ראשונה כדי לעשות מצוה אחרת ואם כן אם בא לידו תפילין של ראש ראשונה אע"ג שראוי להניח של ראש אחרונה כדי שכשיהיו בין עיניך יהיו שתים אפ"ה כיון שנזדמנה לו של ראש תחלה יניחנה ואח"כ יניח של יד:

אעבורי. אקדומי:
דדרעא. תפילין של זרוע כלומר הנותן אותן בתיק שלהם תחלה ואח"כ נותן עליהם של ראש אסור לפי שכשירצה להניחם יזדמנו לו של ראש תחלה ויהיה צריך להניחם תיכף קודם אותם של יד אע"פ שאינו הגון לעשות כן ומסיים בנוסחאות במקצת ספרים אלא היכי עביד מוקים דדרעא אטוטפתא שישים בתיק אותן של ראש תחלה ואח"כ מוקים עליהן תפילין של יד כדי שכשירצה להניחם יזדמנו לו של יד תחלה דכן הגון כדמפרש בסמוך:
יהיו שתים. והיו לשון רבים וכיון שכן צריך שילבשם אחרונים ואז כשיהיו בראשו יהיו שתי מצות ומהאי טעמא גם כן צריך כשחולצם שיחלוץ אותם ראשונים:
תפילין של יד וכו'. אם אינם נמצאים לו תפילין של יד אלא של ראש לבד יברך על מצות תפילין על אותם של ראש שנמצאים:
ושל ראש. ואם אינם נמצאים לו של ראש אלא של יד לבד מברך להניח על אותם של יד דשתי מצות הם ואינם מעכבות זו את זו כיון שאין נמצאים לו אבל היו לו שתיהן חייב להניחם וגדולה מזו אמרנו אם שח בין תפלה לתפלה עבירה היא בידו אבל אם אינם נמצאים בידו אינו דומה לארבעה מינין שבלולב שמעכבין זו את זו:
מאימתי וכו'. אם מניחן קודם עמוד השחר אימתי ראוי לברך עליהם:
משעת הנחתן. משעת זמן הנחתן שהוא משכיר את חבירו ברחוק ד' אמות כדאמר במס' ברכות (דף ט) אבל לא יברך קודם:
לצאת לדרך. כלומר השכים לצאת לדרך בעוד לילה ואם לא יניחם בראשו ויטלם בידו עד זמן הנחה מתירא שמא יפלו מידו לפיכך שרינן ליה להניחם בראשו בלילה:
ממשמש בהן. והוי כאילו מניחן אז:
עד שתכלה רגל מן השוק. שהוא אחר חשיכה:
למועדה. של תפילין שכתוב בפרשה:

דף ט.

ושקעה וכו'. אליבא דמאן דאמר לילה לאו זמן תפילין בימות החול מיירי ואי הוא חליץ להו ונוטלם בידו שמא יפלו לו בדרך לפיכך שרינן ליה שיהיו מונחים בראשו עד שיגיע לביתו ולמ"ד זמן תפילין הוא שקעה ר"ל שקידש היום עליו ואם יניחם שם יאבדו לפיכך שרינן ליה משום הצלה של תפילין שיוליכם דרך מלבוש כיון שכבר היו בראשו בהיתר:
מניח ידו עליהן. יכסה אותן בידו כדי שלא ילמדו ממנו הפוגעים בו:
בבית המדרש. ואינו שמור מלסטים:

מנח וכו'. דלא שרינן להו להוליכם בראשו עד ביתו שהוא בתוך העיר:
השמר דעשה. דכתיב ושמרת מימים ולא לילות ולאו הבא מכלל עשה עשה:
השמר דלאו. כגון השמר בנגע הצרעת הוי לאו גמור ללקות דמזהיר רחמנא שלא יקוץ בהרתו:
אם לשמרן. שלא יאבדו מותר להניחן אפילו לאחר שקיעת החמה:
הלכה. דלילה זמן תפילין הוא:
ואין מורין כן. שמא ישכחם בראשו ויישן בהם:
דלאו לשמרן. שהרי מקום שמור שם היה:
ואין מורין כן. אך מי שנזהר בהן מניחן ואינו עובר לא בלאו ולא בעשה:
וימיני. משמע שסתם יד שמאל הוא:
יד כהה. הוא שמאל שאין בה כח לעשות המלאכות:
איטר. פירוש הוא מי שימינו כהה ועושה המלאכה בשמאל:
בשולט וכו'. ששתיהן שוות לו וכיון שכן מוטב לו שיניח בשמאלו שהוא שמאל כל אדם:
קיבורת. והוא כנגד הלב:
היכא. באיזה מקום של קדקד:
רופס. רכה:
מה של ראש בגובה וכו'. כדמפרש לעיל:
ולא לאחרים. ואם היו על יד ממש מתחזי לכולי עלמא:
קשירה כנגד הלב. זהו קיבורת:
צירא. בקיעא כדאמרינן (פסחים מ א ע"ש) שאני חיטי דאית בהו צירא והוו כמבוקעין:
א"ל וכו'. היה סבור רב אשי שאמימר בכוונה קרע חלוקו כדי שיראו התפילין:
במקום לך לאות. כגון קיבורת הוא דאתא לאשמועינן ולמעוטי פס ידו וכתפו אבל אם מנח ליה במקום קיבורת אע"פ שנקרע ונראה לכל שרי:
בין עיניך ממש. בין גבות עיניו:
ונאמר להלן ולא תשימו קרחה בין עיניכם. ומקום שעושה קרחה יש בו שער הרבה:
אף כאן בגובה. זה קדקד שיש בו שער הרבה:

דף ט:

רוצצות. שנוגע המשאוי בתפילין ומרצצן:
ארבעה קבין. הוא משאוי גדול ויגיע על התפילין ומרצצן:
אפילו מטפחת. מקופלת דרך משאוי אבל כל שהוא דרך מלבוש ליכא שום איסורא:

הנכנס. לצורך נקביו:
גוללן וכו'. שיכרוך אותם ברצועותיהם ואין צריך שישימם בכיס שלהם כיון שעדיין צריך להניחם בראשו אחר שיצא:
ואוחזן בימינו. ויהיו מכוסין בבגדו כנגד לבו כדי שיזכור אותם ולא יפשע בהם:
ומקנח בשמאל. דבלאו הכי אסור לקנח בימין מפני שמראה בה טעמי תורה:
בלילה. שאין רשאי ללבשן:
כיס טפח. דכל דבר שיש בו טפח הוא מקום חלוק לעצמו כדאמרי' לענין אהל:
קבוע. שהוא במקום גבוה או יש שם חפירה:
ליכא ניצוצות. כשמשתין מים לפיכך התירו לאוחזן בבגדו ובידו:
עראי. משתין מעומד ואיכא ניצוצות של מי רגלים שניתזות על רגליו ומצוה לשפשף שלא יראה ככרות שפכה ושמא ישפשף ביד ימינו רגלו הימנית ובשמאלו רגלו השמאלית:
חולי מעים פטור. גזירה שמא יפיח בהם:
חולץ תפיליו. ומניחן בכיס שלהם שמא ישתכר בתוך הסעודה ושוב לא ילבישם:
עד זמן ברכה. ואם לא נשתכר ילבישׁ אותם כיון שגמר לאכול אע"פ שלא בירך עדיין ברכת המזון:
וצר ביה. דאיכא הזמנה ומעשה מיקרי תשמיש קדושה:

דף י.

אזמניה. שאמר זה הסודר יהיה לצורך תפילין:
ולא צר ביה. כיון דליכא הזמנה ומעשה לאו תשמיש קדושה היא ושרי לקשור ולתת בו מעות:
תחת מראשותיו. בין כר לכסת ובתוך כיס שלהם:
מאי טעמא שרי יכול להוציאם מן הבית או להרחיקם ממטתו ולא יהיה בזיון כל כך:
נטורינהו וכו'. לשמרם יותר טוב:
שלא כנגד ראשו. כדי שלא יתמעכו התפילין מכובד הראש:
יום טבילה הוה. ובודאי אשתו היתה עמו:
בכיסתיה. שהיו התפילין בכיס שלהם ותלה הכיס ביתד:
בעצמו. שאין יראת מלכות שמים עליו שאמר בפה ואינו עושה:
תודה בלא מנחה. כלומר שאין תפלתו מקובלת:

עובר בח' עשה. לפי שבארבעה מקומות הוזכר בתורה בארבע פרשיות שבתפילין עשה שבזרוע ועשה שבראש שהן ח':
בה' עשה. ועשו להם ציצית ונתנו על ציצית והיה לכם לציצית [וראיתם אותו] גדילים תעשה לך:
בב' עשה. אחד בפרשת שמע ואחד בפרשת והיה אם שמוע:
סליקו להו הלכות תפילין
ארבע ולא שלש. כשיש לטלית ארבע קרנות חייב בציצית אבל אם אין לו אלא ג' קרנות פטור מן הציצית:

דף יא.

נפקא ליה מאשר. שלא היה צריך לומר תכסה אלא לרבות כסות סומא:
ארבע ציציות. של ארבע כנפות:
מעכבות וכו'. שאם נפסק ציצית של כנף אחת אסור לברך עליו ואסור ללבוש אותו בשבת שכולן מצוה אחת ואינה נגמרת המצוה:
התכלת אינה מעכבת וכו'. אע"ג דמצות ציצית שהם ארבע חוטין השנים מהם ראויים שיהיו מצמר צבוע תכלת והשנים מצמר לבן דכתיב על ציצית הכנף ציצית הדומה לכנף והכנף סתם הוא לבן שרוב הטליתות לבנים וקא משמע לן שאם לא מצא ראויים לצייץ בו או כולם צבועים יצייץ במה שימצא:

דף יא:

זה שאמר לו של טיט. שהוא קל למצאו ועם כל זה לא הביאו:
טלית של קטן וכו'. המתבייש לצאת לחוץ בלא כסות מתכסה ראשו ורובו חייבת דכסותו קרינן ביה:
פטורה. דלאו כסותו הוא:
כפלה. שהיתה ארוכה מאד כשתים כראוי לה כגון זו ואין ראוי ללבשה אלא א"כ כופלין אותה:
ור"ש פוטר. דה"ל כבגד שאינו ראוי ללבישה והלכתא כוותיה:
ושוין וכו'. שאם תפרה לאחר שכפלה שחייבת דהא חזיא לאיכסויי:
אכפליה. והיו שתי ציציותיה בכפליה ולא היתה תפורה ונתן מקום הכפלות בראשו:
אפשיט. כשנתפשטה לו היו ציציות הכפל בראשו באמצע הטלית:
א"ל היינו כנף. בתמיה:

מי סברת וכו'. דלמאן דאמר חובת גברא הוא כיון שיש לו טלית מצוייצת פטור מלהטיל תכלת בשאר טליתות כל זמן שאינו לובשן:
חובת טלית הוא. ואע"פ שיש לו טלית מצוייצת חייב לעשות ציציות בכל טלית שיש לו בד' כנפות ועביד לאכסויי בהו:
כלי קופסא. מונח בקופסא לפי שאין דעתו ללבשן כי אם בימים ידועין:
חייבת בציצית. דסוף סוף היא עבידא לאיכסויי בה מחיים:
בזקן שעשאה לכבודו. לתכריכין שלו ואע"פ שלובש אותה לפעמים בחייו כיון שאין עיקר עשייתה לאיכסויי מחיים הויא ליה ככסות לילה שהיא פטורה אף ביום לאפוקי כלי קופסא שעיקר עשייתה לאיכסויי בה מחיים:
בההיא שעתא. שמת:
רמי. נותנין שם ציצית והעלה הריטב"א ז"ל שמנהג יפה הוא לתת ציציות בתכריכין כיון שרגילין במצוה מחיים משום והלך לפניך צדקך וגו' וי"מ שיש במדרש שלכך נסמכה פרשת נסקל לפרשת ציצית לומר שהמת חייב בציצית:
אמר רב ציצית אינה צריכה ברכה. כתב הריטב"א כתב רבינו ז"ל והלכתא כרב דאמר חובת גברא הוא דהא אנן לא מברכינן לעשות ודחי מימרא דשמואל דכלי קופסא ואין לנו לזוז מדברי רב אלפס והרמב"ן וכן הגאונים ז"ל וגם הרבה מגדולי האחרונים ז"ל פסקו כן ומיהו ודאי קי"ל כתוספתא דברכות דתניא העושה ציצית לעצמו אומר שהחיינו ואם לא אמר בשעת עשייה אומר בשעת עטיפה הראשונה דהכי הלכתא בלולב ובסוכה כדאיתא בדוכתייהו (סוכה מו א). ועכשיו נשאר לנו לבאר מצות ציצית אם העטיפה מעכבת בו אם לאו ולפרש קצת לשון הברכה וכיצד מברכין אותו והמניח ציצית ותפילין איזה מהם מקדים לפי שרבו בזה סברות המפרשים ז"ל ונאמר כי יש מן הראשונים ז"ל שאמרו כי אין מצות טלית מתקיימת אלא בעטיפת הראש לכסות בו ראשו וגופו או רובו כדכתיב אשר תכסה בה ולדבריהם אין מצות ציצית באלו הטליתות הקטנים שנהגו ללבוש ברוב המלכיות ואין נראה כן ומה שהיו מברכין להתעטף זהו למצוה מן המובחר ואפשר שהתלמוד מדבר לפי מנהגם שלא היו רגילין ללבוש טלית בת ארבע כנפות אלא טלית גדול כדאמרינן טלית של ת"ח צריך שיהא נראה מתחתיו טפח אבל משורת הדין כל כסות של ד' כנפות חייבת בציצית ויוצא בו ממצות ציצית אע"פ שאין בו לא כיסוי ולא עטוף דרחמנא בגדיכם וכסותך קאמר וכל מלבוש וכסות במשמע ובלבד שיהא לו כנפות ואי משום אשר תכסה בה ההיא לאו לכיסוי הגוף או עטיפת הראש אתא אלא לרבות כסות סומא או בעלת ה' כדאמרן לעיל [דף מג] והרי אמר טלית שהקטן מתכסה

בה ראשו ורובו [דף מ ב] וגדול יוצא בה עראי שהיא חייבת ומסתמא אין בה לגדול כדי עטיפת הראש וכיסוי רוב גופו אלא ודאי כדאמרן וכן פשט המנהג בכל ישראל כי רובם אין להם טלית גדולה הראויה לעטוף ועושין טליתות קטנים שלובשין אותן שלא מיעטו מן וראיתם אותו אלא כסות לילה או כסות סומא ולא כסות שתחת המקטורן וזו נראית ראיה ברורה וכן פסק הרב בעל הלכות ז"ל ואין להרהר בזה ומ"מ מצוה מן המובחר שיהא כולו מעוטף במצוה וזו דרך ירא שמים לחבב המצוה וכ"ש מצות ציצית השקולה כנגד כל המצות ולא שיהא מעכב כלל ובאלו הטליתות הקטנים שנהגו אין מברכין להתעטף אלא נהגו לברך על מצות ציצית ואין לבטל המנהג. ונהגו ג"כ לעשות המצוה מעומד. וכבר נשאלתי על המניח תפילין והמתעטף בשחרית איזה מקדים ונראה שראוי להקדים מצות ציצית ששקולה כנגד כל המצות ועוד שהיא תדירה יותר שנוהגת בין בחול בין בשבת בין ביו"ט ותדיר ושאינו תדיר תדיר קודם וכן מצאתי לרב רבינו יונה זצק"ל בספר היראה ומ"מ אותם שמתעטפים בטלית גדולה כיון שאין דרך להתעטף אלא אחר כל המלבושים ושנתנו מקטוריהם בראשיהם מצות תפילין באה לפניו תחלה ומברכין עליהם תחלה לפי שאין מעבירין על המצות ואפילו אותם שאין נוהגין אלא בטלית קטן ראוי ללבוש אותו על מלבושיהם לקיים בו יפה ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם ועוד שהרי דימו אותו חכמים [דף מג ב] לחותם של עבד שמקפיד בו רבו כשמכסה אותו. ומותר לאדם ליכנס בטלית מצוייצת לבית הכסא ועושה צרכיו שלא אסרו אלא תפילין שיש בהם משום קדושה וצריכין גוף נקי שלא יפיח בהם ושלא יישן בהם וכן כתב הגאון ז"ל ונראה לי ראיה גמורה לדבריהם מהא דאמרינן בגמ' [דף מג א] דרב יהודה לא מברך על הציצית אלא בצפרא ואמרינן דאפי' כר' דאמר בתפילין שכל זמן שמניחן מברך עליהן וה"ה לציצית אלא דרב יהודה גברא צניעא הוה ולא הוה שדי גלימיה מיניה כוליה יומא ש"מ שמותר לעשות כל צרכיו בטלית מצוייצת שאל"כ היה צריך לסלקו כשעושה צרכיו וכן המנהג פשוט ולמדנו מאותו מעשה שחייב אדם לברך על הציצית כל זמן שלובשו או מתעטף בו ואפילו אלף פעמים ביום ואם נפלה טליתו שלא במתכוין וחוזר ולובשו ומתעטף בו יש אומרים שאינו צריך לחזור ולברך וכן מצאתי בשם ה"ר יונה זצק"ל אבל מורי ז"ל היה אומר שאף בזו חוזר ומברך אם נפלה מרוב גופו [דה"ל היסח הדעת] ונראה לי כדבריו מהאי עובדא דרב יהודה דמדמי ציצית לתפילין ובתפילין אמרי' דכל זמן דממשמשי בהו מברך והיינו דוקא כשעוקרן ממקום הנחתן ומחזירן למקומן וכן פי' בתוס' וכן פי' ה"ר יונה בשם רבו ה"ר משה ב"ר שניאור ז"ל וכיון דכן ה"ה לציצית עכ"ל הריטב"א ז"ל:

דף יב.

טלית שאולה וכו'. מדאורייתא פטורה דכסותך אמר רחמנא דמשמע כסות שלך ופטורה מן הציצית ואם רצה לעשות הרי זה משובח ומברך עליה וכן נהגו לברך על טלית שאולה מצוייצת וכן דעת מורי ז"ל ובמקום שנהגו להניח טליתותיהן בבהכ"נ אם בא אדם להתעטף בה לפי שעה ולהחזירו למקומו מותר ולא חשיב שואל שלא מדעת גזלן הוי כיון דליכא הכא חשש כילוי קרנא ניחא ליה לאיניש דליעבדו מצוה בממוניה מה שאין כן בספרים דשמא יבוא לקרות בהן הרבה עד שיקרע מרוב משמוש וכיון שגדולי רבותינו הצרפתים חוששין מלברך בטלית שאולה מצוייצת תוך ל' יום ראוי לחוש לדבריהם שלא לברך ואם אדם לובש טליתות הרבה בבת אחת מברך ברכה אחת לכולן ואם אחר שלבש בביתו טלית קטן הלך לבית הכנסת ונתעטף בטלית גדול חייב לחזור ולברך כדברי ה"ר ז"ל וטעמא דקבעי רבנן זמן שלשים בטלית לפי שעד שלשים יום דרך אדם להניח טליתו מושאלת אצל אחרים ולא יותר מכאן ואילך נראית כשלו והל' יום צריך שיהיו רצופין שלא החזירה בינתיים כלל כל זה מיסוד הריטב"א ז"ל:

חוץ לשלש וכו'. טלית שיש בו ציצית ונקרע הכנף סמוך לציציות אם הוא חוץ לשלש יתפור שהרי לא נתבטל הציצית כיון שנשאר שיעור שלם להיות כנף דהיינו שלש על שלש:

תוך שלש. אם נקרע תוך שלש בטל הציצית מיד שלא נשתייר בו שיעור כנף וכשחוזר ותופרו ה"ל תעשה ולא מן העשוי:

ושוין. אפילו למ"ד חוץ לשלש יתפור לפי שלא נתבטל הכנף הכא מודה שלא יביא אפילו אמה על אמה ממקום אחר ויניח בטליתו אם היה מקום ציצית קיים ונקרע שאר רוב הטלית דה"ל תעשה ולא מן העשוי ועל דרך זה נמצאת מפורשת בשם רב עמרם ז"ל וה"ר טוביה ז"ל וכן פי' הרב בעל הלכות ז"ל:

וחכמים אומרים לא יתפור. ואתיא דרב יהודה כרבנן דהלכתא כוותייהו ודעת הרי"ף ז"ל ורוב הפוסקים לפסוק כרב יהודה:

שלא תהא מופסקת. ואיני יודע אם כך הגירסא ולא ראיתי בו שום פי' :

אין מתירין. ציצית שהוא בטלית של מצוה לצורך טלית אחר אפילו נאה ממנו דאית ביה בזוי מצוה וכן מנר חנוכה לצורך נר מצוה כיון שדולק למצותו:

כל מילי דמר. רבה בר נחמני הוה משמע שהלכתא כשמואל:

לבר מהני תלת. דכיון דלצורך מצוה היא אין כאן בזיון אבל לצורך חול אסור בעוד שהראשון דולק למצותו ולפיכך כתב ה"ר אשר ז"ל בספר המנהגות שאסור להדליק

מנרות של בית הכנסת בעוד שדולקין למצותן לצורך דבר של חול אבל כשצריך לכבותן מותר וכל נר של מצוה בין של שבת בין של חנוכה בין לצורך תלמוד תורה בין לצורך חולה שיש בו סכנה או חיה דין אחד להם:

אין ציצית אלא כל שהוא. מיירי בגרדומין כדלקמן. והלכתא חוטים בתוך שלש אצבעות מן הכנף בין מן הצד בין מלמטה בסוף הכנף ושתהיה הציצית משולשת חוץ לבגד י"ב אצבעות בין גדיל וענף ואסיקנן לקמן דנוי תכלת שליש גדיל ושני שלישי ענף נמצא גדיל ד' אצבעות וענף ח' אצבעות ואסיקנא דאין שיעור זה אלא למטה אבל למעלה אין לו שיעור ויש שפירשו דלאורך החוטין הוא שאין לו שיעור וכן כיוצא בו בלולב אין לו שיעור למעלה לגדלו אבל מנין החוטים שיעור יש להם בין למטה בין למעלה ויהיו החוטים אחר שנכפלו ל"ב חוטין ויש לבעלי הקבלה בזה ענין גדול ועמוק ואסיקנא בגמרא דחוט של כרך עולה למנין. תניא בספרי פתיל תכלת טווי שזור כעין פתילה אין לי אלא תכלת לבן מנין אמרה תורה תן תכלת ותן לבן מה תכלת טווי ושזור אף לבן טווי ושזור עד כאן ולמדנו ממנו שאם אין החוטים שזורים פסולה ולכן נהגו לעשות בסוף כל חוט וחוט קשר כדי שיעמוד בשזירתו ומיהו נראין דברי ר"ת ז"ל דכל דשזורין בתחלתן יפה אע"פ שנתפרדה שזירתן ונעשו י"ו לא מפסלי דהוו להו כגרדומי ציצית וכשרה וכן פסק הר"ש בעל הלכות ז"ל ונראה דבריהם:

דף יב:

עביד ארבע . כלומר שלא גדלן כלל דס"ל דמצותם ט"ז חוטין:

עביד כדידן. ארבע חוטין שזורין קודם שיכניסם בנקב (ומצותן שזורין ויליף לה בספרי פתיל תכלת טווי ושזור אין לי אלא תכלת לבן מניין הרי אתה דן הואיל ואמרה תורה תן תכלת ותן לבן מה תכלת טווי ושזור):

מן המנין ממנין השמונה חוטין :

[ה"ג] **ולא אביק להו מיבק**. מר בריה דרבינא עביד כדידן אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יאשיה דמן אושא אמר שמואל חוט של כרך עולה מן המנין אמר רב אדא אמר רב נפסק החוט מעיקרו פסולה ואם איגרדם אגרדומי ואשתייר מיניה כדי לענבן שפיר דמי וכשר גרסי' פ"ק דסוכה (דף יא ב) תלאן ואח"כ פסק ראשי חוטין שלהם פסולה. פירוש עייף להו פרש"י ז"ל ובתוס' כופל הד' חוטין לח' קודם שיתלה אותם בטלית ומכניס הכפל בנקב הטלית:

ואביק להו מיבק. לשון נקב א"נ לשון עניבה כמו ויאבק איש שחוזר ומכניס ב' הראשים בתוך הכפול חוץ לשפה ותלויין בעניבה בטלית:
בגלימא. כלומר בתוך הנקב דלהוי גדיל כוליה:
עביד כדידן. להכניס בכל נקב ד' חוטין וכשנכפלין הם ח'. ומנהגנו שלא לעשות אלא נקב אחד ויצא כפל החוטין מבחוץ מן הצד:
מעיקרו. מעיקרו של כנף ממש למעלה במקום תחלת הגדיל סמוך לנקב וי"מ כל שנשתייר שיעור עניבה כשרה ודוקא בב' חוטין לחוד כי לעולם צריך שישתיירו שני חוטין שלמים מכל צד בכל כנף וכנף שיהא בהם י"ב אצבעות ודי בכך אע"פ שבשעת עשייה הוסיף בארכה:
תלאן וכו'. דכשתלאן תחלה פסק החוטין והתחיל לעשות קשרים אח"כ כשפסק ראשי החוטין הוא מן העשוי ורחמנא אמר תעשה ולא מן העשוי לכך טוב שיחתכם לכתחלה קודם שיכניסם כלל:
אלא ענף. כלומר חוטין נפרדים:
תניא בספרי יכול יעשה כולה ענף ת"ל גדילים ואין גדיל אלא חוטין מחוברין כדמתרגמינן מעשה עבות עובד גדילו אי גדילים יכול יעשה כולה גדיל ת"ל ציצית הא כיצד צריך שיהא גדיל יוצא מן הכנף וציצית יוצא מן הגדיל ע"כ והוותיקין כל זמן שמתעטפין מעיינין בחוטין ומפרידין אותן יפה ורואין אם נעקר בהם חוט מעיקרו ומנהג יפה הוא ליראי מצות:
כצוציתא דארמאי. פירוש כטלית של נכרי דבוקה מלמטה ופרודה מלמעלה:
[**בני ישראל ולא הנכרים**]. ומכאן דקדקו בתוס' שאם עשאה אשה כשרה ולא אמרינן כל שישנו בלבישה ישנו בעשייה כדאמר גבי תפילין מדאיצטריך קרא למעוטי נכרים מבני ישראל ויפה דקדקו כמנהגם לשון זה מצאתי וכתבו בתוספות כי רבינו יהודה ז"ל צוה לאשתו להיות נוהגת לעשות ובפרק הספינה (ב"ב דף עד ב) אמרינן ארגז יש בים גנוז לאשתו של רבי חנינא בן דוסא דשדיא ביה תכלתא לצדיקים לעתיד לבא:
מן הקוצים. פרש"י ז"ל שהם חוטים התלויים בסוף היריעה וקרי להו קוצים על שם שנוהגים לקצצם משם ובעינן תעשה ולא מן העשוי וכן מן הנימין שמוציאין מן הבגד לתפור:
ולא מן הגרדין. שמגרדין מן הבגד כדי לנאותה כל אלו פסולין אם הם מחוברין שם דבעינן תלוייה לשמה וליכא:
הסיסין. פקעיות של מטוה קודם שנארגו כלל:

כשרה. דהא איכא תלוייה לשמה ורב לא בעי טוייה לשמה. והלכתא דבעינן טוייה לשמה והא דאמר אביי (מנחות מא ב) כל מילי דמר עביד כרב בר מתלת הא אמרי' כחומרי דרב עביד אבל כקולי דרב לא עביד אלא היכא דמסתברא טעמיה ונראין הדברים דשזירה נמי בעי לשמה ונכרי ונכרית לאו בני לשמה נינהו ואפי' ישראל עומד על גביו וחוטין גזולה פסולה משום דבעינן משלך ומיהו אם גזל צמר ועשה חוטין כשר דזכה ביאוש ושינוי הגוף אבל לכתחלה אסור משום שונא גזל בעולה וחוטין שאולים כשרה דמסתמא על דעת הלואה הוא והוא קנהו ואפי' לכתחלה:

נוטפת. פרש"י ז"ל שלא יקשור הציציות למטה בסוף הכנף אלא מן הצד בענין שתהא עומדת בגוף הכנף על הקרן ולא על הגדיל שקורין אורילי"א בלעז שעושין לחזק שפת הבגד והכי תניא הטיל על הקרן או על הגדיל רבי אליעזר פוסל בשתיהן והלכה כמותו ומיהו אף הגדיל הזה עולה עם הבגד לשיעור מלא קשר גודל שהוא פרק העליון של גודל אדם בינוני סמוך לצפורן בתוך שלשה אצבעות :

אסתתר. נסתלקו קצת חוטין מסוף האריגה של בגד ונתמעט השיעור של מלוא קשר גודל:

בשעת עשייה איתמר. שיעור מלא קשר גודל וכיון שנעשו בכשרות אפילו נסתתר אין לחוש:

רובא. רוב אורך החוטים ולא נשאר ענף אלא מיעוטן:

כשרה דיעבד. וכן אפי' לא כרך אלא חוליא והשאר ענף ומיהו כשעשה קשר אחר החוליא כדינו דחוליא בלא קשר אינו מתקיים ואין כאן גדיל וקשר העליון דאורייתא אינו סמוך לכנף אלא אותו שהוא בסוף הגדיל שמפריד בין הגדיל והענף ונקרא עליון משום שכשנוטלו ומגביהו בידו עומד עליון כך פרש"י ז"ל והתוספות:

ונויי תכלת. פרש"י ז"ל עיקר מצות תכלת ואע"פ שאמרו נויי תכלת וכו' צריך לעשות כן היום בלבן כיון שהוא ניכר לתכלת:

וכמה שיעור חוליא. כלומר לכל הפחות:

מז'. כריכות לכל חוליא לכתחלה מדרבנן דאילו מדאורייתא בשלשה כריכות יצא ואומר רש"י ז"ל שאנו נוהגין עם הקשרים וחוליות שביניהם להשלים למנין תרי"ג שארז"ל (מנחות מ"ג ב) דשקולה מצות ציצית כנגד כל המצות לפי שהוא כמנין תרי"ג כי ציצית עולה בגימטריא ת"ר ח' חוטין וה' קשרים י"ג וכו' וכן אנו נוהגין לעשות ה' קשרים וד' חוליות ובג' החוליות שבעה כריכות ובאחרונה י"ג כריכות זכר לתכלת שדומה לרקיעים

ולאוירים ומ"מ אם הוסיף או פיחת לא פסל ואין לשנות המנהג בכל זה ותימה על הרמב"ן ז"ל שלא הזכיר קשרים בכל ענין זה כלל:

דף יג.

מעלין בקדש ולא מורידין. לא משום שהלבן חשוב מן התכלת שהתכלת דומה לכסא הכבוד אלא דכיון דהעלתו ללבן תחלה מטעם הכנף מין כנף אין מורידין אותו ויעשו ממנו קשר האחרון שהוא קיום הבנין כן פירש רש"י ז"ל:

גלימא כולה דתכלתא. כל הטלית היה של תכלת:

ורמו ליה וכו'. לציצית:

וגדיל מגדיל. כלומר כל הציצית היה גדיל ולא שייר בה ענף כלל:

ולא יאי תכלתא. דאין בה ענף:

ופתלהו מתוכו. כלומר שיהא הענף אחר הגדיל ולא שיעשה הגדיל בסוף החוטין ועוד שיהא פתיל של כרך מן המנין כך פרש"י ז"ל:

אודרא. מעט מן הצמר שטוין חוטין לציציתו:

טעימה פוסלת. מה שנוטלין מן היורה בביעתא לעשות הנסיון:

משמע שאם היו נותנין אודרא של נסיון ביורה פסלה כולה משום כליל תכלת שיהא כל עיקר מראה החלזון בצמר שלא יהא דבר אחר צבוע בה מתחלה:

וטעימה גופה פסולה. ולפיכך קליא לאודרא שורפין אותה לפי שפסולה היא לטוות חוטין לציצית:

אין לה בדיקה. כדמפרש בסמוך משום טעימה:

המומחה. הוא דאית ליה תרתי שהוא בקי ומוחזק בכשרות ודייק במעשיו כן מפרש בירושלמי:

ספרים יש להם בדיקה. פרש"י ז"ל בחסרות ויתרות:

ואין נלקחין וכו'. שמא לא נתעבדו לשמן:

ונלקחין מכל אדם. דלא בעינן עבוד לשמן:

ותפיליו וכו'. אינן צריכין בדיקה. שיש טורח לנתק התפירות ולבדקן בחסרות ויתרות ולחזור אותן ואתי לאימנועי ולא יבדוק:

גילי. אלו"ם בלע"ז:

מיא דשבלילתא. פינגרי"ק בלע"ז:

בני מ' יום. פרש"י ז"ל מתנוק בן מ' יום ועוד שעמדו בכלי מ' יום:

שינוי שקר. כשנשתנה לרעה:

שינוי אמת. שנשתנה לטוב שהוא אמת ראיה שהוא כשר:
שמעתתא אהדדי אתמר. דבדקינן בשניהם ואי אפסיד בקמייתא לגריעותא ובבתרייתא למעליותא כשר:
טרח כו'. תגר היה ולזכות את הרבים לא היה רוצה לסמוך על הבדיקות אלא ליקח בכולן מן המומחה:
כחומרי מתנייתא. דלעיל דקתני טעימה פסולה:
בחזקתה. שנעשית כהלכתה:
מן הנכרי מן התגר. מן התגר הקבוע ומוחזק ליקח מישראל ולמכור דחזקה לא מרע נפשיה להפסיד סחורות ליקח [שלא] מן המומחה:
מהדיוט. שאינו תגר אם צבוע היא שמא הוא צבעה ואם חוטי הלבן שמא הוא עשאה וציצית שעשאה נכרי פסולה:
זונה. פירש רש"י ז"ל ישראלית וסבורה שהוא ישראל ותבעל לו ועברה על לא תתחתן א"נ זונה נכרית ותאמר שפלוני ישראל נתנו לה באתננה ויחשדוהו ונראה שזה הפי' יותר נכון שזונה ישראלית מופקרת לכל לא שכיח וב"ד אין מניחין ישראל בכך משום לא תהיה קדשה בבנות ישראל ולא יהיה שהיא אזהרה לב"ד ולפי זה אמרו ז"ל דלאו דוקא למכור אלא אפי' למשכן ולהפקיד ולתת אסור אא"כ הוא לפי שעה דליכא למיחש להא:
ויהרגנו. א"נ שיאכילנו איסור כסבור שהוא ישראל אלא דנקט החמור שהוא סכנת נפשות:
סדין בציצית.בתכלת ונקט הכי משום שהוא עיקר המצוה ויש פלוגתא בזה יש שאומר בציצית של לבן קאמר וקשה להם הא דכל המטיל תכלת ואתיא להו שפיר הא דאמרינן סדינא בקייטא ציצית מה תהא עליה דמשמע שלא היו ציצית בסדין כב"ש אפי' של פשתן ורבינו האיי ז"ל כתב בשם אביו ז"ל וכן כתבו הגאונים הראשונים ז"ל מאן דרמי חוטא דכיתנא בגלימא דכיתנא עובר משום לא תשא וכן כתב רב עמרם ז"ל בתשובה וטעמא דמלתא דכיון שאסרו רבנן לסדין תכלת הוי כאילו אינה ראויה לתכלת ופטורה אף מן הלבן כדברי רש"י ז"ל וכן העלה הריטב"א ז"ל שאין להטיל חוטי לבן בסדין ובשאר בגדים דאינם של צמר ושל פשתן נראה מאלו דברים שראוי לחוש לדברי האמוראים ז"ל שסוברים שאין חייבין אלא מדרבנן וכמו שפסק רב אלפס ז"ל הלכך אין לו לעשות אלא טלית מצוייצת של צמר שיקיים בה מצות ציצית דאורייתא וכבר דרשתי כן לרבים ופשט המנהג כן:

דף יד.

קטן היודע וכו'. למדנו שחובת חינוך הקטנים במצות הוא בכל מצוה ומצוה:
זוכה ומקבל פני שכינה. כתב הריטב"א ז"ל במנין חוטין וקשרים כי היא דוגמת אור לבושו של הקב"ה והמשכיל יבין עכ"ל. עוד הביא ז"ל הא דאמרינן בגמרא רבינא הוה אזיל בשבתא בשוקא הוה אזיל בתריה רב אשי חזייה דאיפסיק קרנא דגלימיה א"ל מאי דעתך דאשדייה הכא גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה א"ל והא תרגמה רב בר שבא בלאו דלא תסור א"ל הכא נמי בכרמלית דרבנן הוא ולמדנו מכאן כי מי שנפסקו חוטי ציציותיו בענין שנפסלו בכך אם הוא ברשות הרבים גמורה שיש ברחבה שש עשרה אמה ומפולשת מצד אל צד ושרגילין לעבור בה לפעמים ששים רבוא פושטו ואפי' בשוק דהוה ליה טלית שאינה מצויצת כהלכה שהיוצא בה בשבת חייב חטאת אבל כל רשויות הרבים שיש לנו עתה בתוך העיירות כרמלית הן ויש חוששים לצאת בזמן הזה בשבת בטלית זה שאין בו עיטוף גמור והוא תחת הגלימא העליון שנראית כמשוי וכמלבוש כפול וגם כי אין לחוש לזה דמלבוש גמור הוא חשוב טוב הוא לעשות באמצעיתו אחיזות כעין סרבל וכן שמעתי שהיו נוהגים באשכנז וצרפת וכך ראיתי רבים שהיו חוששין בדבר זה בשם הרב החסיד ז"ל עכ"ל:

דף יד:

אשר יחזיקו. כי העכו"ם הם ע' מלבד ישראל ועשרה מכל אומה הם ז' מאות בכנף א' דהוו בד' כנפות תרי אלפי ותמני מאה וזה מפני שיכירו בזמן ההוא כמה גדולה מצוה זו וכי היא שהגינה עלינו בגולה ומביאה אותנו לחיי העולם הבא:
לבנים וכו'. שמלבן את האדם להיות תמיד בטהרת הגוף והנפש שלא לתור אחרי לבו ואחרי עיניו:
ושמן על ראשך וכו'. שיש בה שמו של הקב"ה כדכתיב וראו כל עמי וגו' ואומר טוב שם משמן טוב:
שבע ביום הללתיך. והוא ד' ציצית ותפלה של יד ותפלה של ראש ומזוזה:
סליקו להו הלכות ציצית